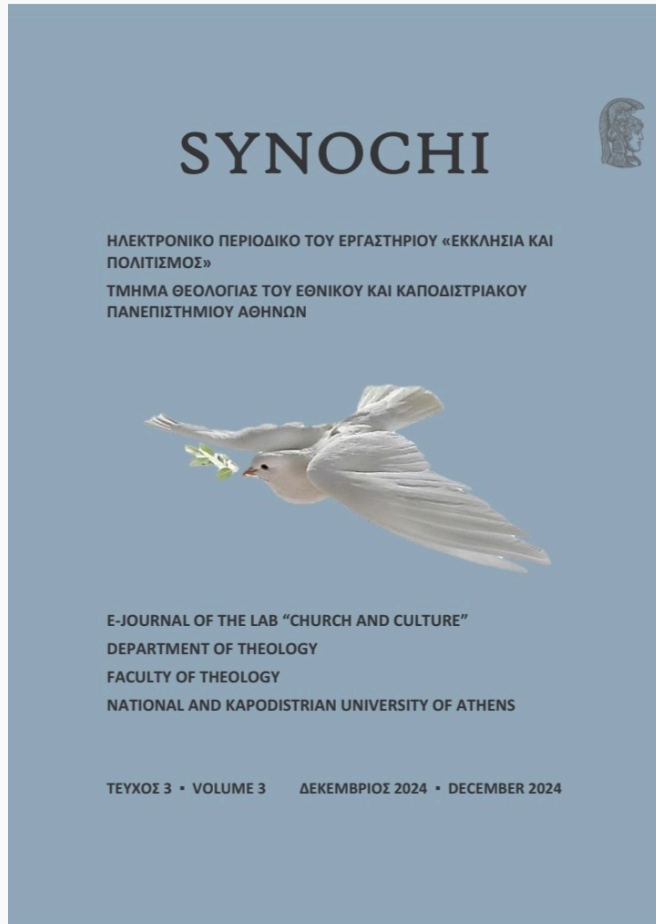

Συνοχή

Τόμ. 3 (2024)

Η Ανάγκη διεπιστημονικής Έρευνας στον ελλαδικό Χώρο:

Σωτήριος Δεσπότης

doi: [10.12681/syn.42000](https://doi.org/10.12681/syn.42000)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Δεσπότης Σ. (2025). Η Ανάγκη διεπιστημονικής Έρευνας στον ελλαδικό Χώρο: : Το Παράδειγμα της Κορίνθου και των παύλειων Επιστολών προς αυτήν. Πρακτικές Συμβουλές Ερμηνείας των παύλειων Γραμμάτων. *Συνοχή*, 3. <https://doi.org/10.12681/syn.42000>

SYNOCHI

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΟΥ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ»

ΤΜΗΜΑ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

E-JOURNAL OF THE LAB "CHURCH AND CULTURE"

DEPARTMENT OF THEOLOGY

FACULTY OF THEOLOGY

NATIONAL AND KAPODISTRIAN UNIVERSITY OF ATHENS

ΤΕΥΧΟΣ 3 ▪ VOLUME 3

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2024 ▪ DECEMBER 2024

Η Ανάγκη διεπιστημονικής Έρευνας στον ελλαδικό Χώρο: Το Παράδειγμα της Κορίνθου και των παύλειων Επιστολών προς αυτήν.

Πρακτικές Συμβουλές Ερμηνείας των παύλειων Γραμμάτων

Δεσπότης Σωτήριος³⁶⁴

Εισαγωγή

Είναι γνωστό ότι ο απόστολος Παύλος (Π.) στην Αθήνα, την πόλη της Σοφίας Αθηνάς, δεν παρέμεινε παρά ελάχιστα, δεν συνέγραψε *Προς Αθηναίους* Επιστολή, ενώ δεν μνημονεύει ούτε έναν Αθηναίο στις επιστολές του. Μάλιστα θεωρεί *απαρχή* της Αχαΐας (της επαρχίας δηλ. στην οποία ανήκε και το κλεινόν άστυ) τον Στεφανά και όχι τον Διονύσιο Αρεοπαγίτη, στον οποίο, αιώνες μετά, αποδόθηκαν συγγράμματα που επηρέασαν βαθιά τη χριστιανική Θεολογία σε Ανατολή και Δύση. Αντιθέτως προς την Κόρινθο, την πόλη της Αφροδίτης, έγραψε ίσως και πέντε επιστολές, από την ίδια πόλη έγραψε *τρεις* (επιστολές), ενώ μνημονεύει 18 «αγίους» της (κατεχοχήν στο *Προς Ρωμαίους* 16, αλλά και στα Α΄ Κορ 16 και Πρ. 18). Την επισκέφθηκε τουλάχιστον *τρεις* φορές, ενώ παρέμεινε εκεί επί μακρόν. Ο άρρηκτος δεσμός της συγκεκριμένης πόλης με τον Π., επισημαίνεται και στην Α΄ Κλήμεντος, η οποία επίσης απεστάλη προς την Κόρινθο από τη Ρώμη στα τέλη του 1^{ου} αι. μ.Χ.. Για τη σύγχρονη έρευνα οι *Προς Κορινθίους* Επιστολές συνιστούν την κατεχοχήν πηγή για την εξιχνίαση της κοινωνικής διαστρωμάτωσης της Πρώτης Εκκλησίας, καθώς επίσης και για την κατανόηση της οργάνωσης της λατρείας της (συμμετοχή γυναικών, προφητεία, ύμνος της Αγάπης). Ιδίως στην Α΄ Κορ. σώζονται αρχέγονα κείμενα: παρατίθεται π.χ. η αρχαιότερη Ομολογία Πίστεως, η Magna Charta³⁶⁵ των μαρτυριών της Κ.Δ. για την ανάσταση του Ι. Χριστού, η οποία *παραδόθηκε* στον π. από την ιεροσολυμητική κοινότητα το 32-34 μ.Χ. μετά την *επιστροφή* του στο χριστιανισμό και παρατίθεται από τον ίδιο στο Α΄ Κορ. 15, 3β-5: *Χριστός απέθανεν υπέρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν κατὰ τὰς γραφάς, καὶ ἐτάφη, καὶ ἐγήγερται τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ κατὰ τὰς γραφάς.*³⁶⁶ Στο παρόν άρθρο

³⁶⁴ Καθηγητής του Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας και Θρησκευολογίας του Ε.Κ.Π.Α.

³⁶⁵ Π. Ανδριοπούλου, *Θέματα Θεολογίας της Καινής Διαθήκης*, Αθήνα 1990, 214 κε.

³⁶⁶ Πρβλ. την *αραμαϊκή* αναφώνηση: *Εἴ τις οὐ φιλεῖ τὸν Κύριον, ἦτω ἀνάθεμα. Μαράνα θα. ἡ Χάρις τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ μεθ' ὑμῶν. ἡ ἀγάπη μου μετὰ πάντων ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ* (16, 21-24). Στην Α΄ Κορ. επίσης ο Π. χρησιμοποιεί άγνωστα εν πολλοίς λόγια του Κυρίου: απαγόρευση του διαζυγίου (7, 10), κανόνας ιεραποστολής (9, 14· πρβλ. Μτ. 10, 10), ιδρυτικά λόγια της θείας Ευχαριστίας (11, 24). Έχουμε επίσης υπαινιγμούς σε σοφιολογικά γνωμικά του Ιησού (πρβλ. *ἀλλὰ καθὼς γέγραπται, «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν»* 2, 9· πρβλ. *Ευαγ. Θωμά* 17).

θα επιχειρήσουμε να επισημάνουμε στοιχεία, τα οποία και θεωρητικά και πρακτικά θα μπορούσαν να βοηθήσουν σε μία αρτιότερη ερμηνευτική προσέγγιση των *Προς Κορινθίους* Επιστολών στον ελληνόφωνο χώρο.

A. Η (μη) διαδραστικότητα Ερευνητών διαφορετικών Ειδικοτήτων στην Ερμηνεία των *Προς Κορινθίους* Επιστολών

Για τις *Προς Κορινθίους* επιστολές, στη νεότερη βιβλική Έρευνα έχουν δημοσιευθεί διεθνώς αναγνωρισμένες μελέτες από Έλληνες επιστήμονες στους τομείς της Αρχαιολογίας, της Παπυρολογίας και βεβαίως της βιβλικής Ερμηνευτικής. Το εκπληκτικό είναι ότι μεταξύ τους, ενώ ο ελληνικός ερευνητικός χώρος είναι περιορισμένος (συγκριτικά με τον αγγλοσαξωνικό και τον γερμανόφωνο), οι μελέτες και οι συγγραφείς τους δεν αλληλεπιδρούν γόνιμα και δημιουργικά.

Προσκομίζω το εξής ενδεικτικό παράδειγμα: Σχετικά πρόσφατα κυκλοφορήθηκε από έναν δόκιμο αρχαιολόγο Πόνημα με τίτλο: Σ. Κουρσούμης (Αρχαιολόγος), *Ο Απόστολος Παύλος στη Ρωμαϊκή Κόρινθο: Εθνικοί, Ιουδαίοι και Χριστιανοί στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία*. Αθήνα: Φοίνικας 2015. Ο συγκεκριμένος αρχαιολόγος, ο οποίος το 2021 ολοκλήρωσε και τη διατριβή του για την Κόρινθο των τεσσάρων πρώτων αιώνων μ.Χ.³⁶⁷, συνεργάστηκε επί χρόνια με το Αμερικανικό Ινστιτούτο και ειδικότερα τον Καθηγητή Σάντερς, τον διευθυντή των αρχαιολογικών ανασκαφών στο συγκεκριμένο πεδίο. Στη βιβλιογραφία του, το έργο δεν έχει υπόψη το πολύ σημαντικό Συνέδριο του 2007 για τις *Προς Κορινθίους* Επιστολές, όπου συμμετείχαν οι παγκοσμίως διαπρεπέστεροι βιβλικοί Ερμηνευτές αλλά και Έλληνες Πατρολόγοι. Τα ογκώδη Πρακτικά του εκδόθηκαν από γνωστό Κορίνθιο θεολόγο εκδότη, με τίτλο: *Απ. Παύλος και Κόρινθος. 1950 Έτη από την Άφιξή του*. Πρακτικά Α΄ Παγκόσμιου Συνεδρίου, Κόρινθος 2007. Αθήνα: Ψυχογιός 2009 (επιμ. Σ. Δεσπότη Χρ. Καρακόλη, Κ. Μπελέζο). Σημειωτέον ότι το συγκεκριμένο Συνέδριο διοργανώθηκε με εξαιρετική φροντίδα από τον αείμνηστο Καθηγητή Στυλιανό Παπαδόπουλο, ο οποίος ήταν επίσης Κορίνθιος, όπως και μια σειρά Καθηγητών της Θεολογικής Σχολής Αθηνών (Ν. Παπαδόπουλος, Η. Οικονόμου, Βλ. Φειδάς, Α. Βουρλής), αποφοίτων της Εκκλησιαστικής Σχολής της Κορίνθου, η οποία άνθισε όταν επίσκοπος της τοπικής Εκκλησίας ήταν ο λόγιος κυρός Μητροπολίτης Κορίνθου, Σικυώνος, Ζεμενού, Ταρσού και Πολυφέγγους Παντελεήμων Καρανικόλας (Κρανίδι Ερμιονίδας, 1919 - Σιγρί Μονή Λειμώνος

³⁶⁷ Η αυτοκρατορική Ταυτότητα της Κορίνθου ως ρωμαϊκής αποικίας, από τον 1ο αιώνα π.Χ. έως τον 4ο αιώνα μ.Χ. Πανεπιστήμιο Κρήτης 2021.

Λέσβου, 2006). Εκτός των Πρακτικών του Διεθνούς Συνεδρίου, ο Σ. Κουρσούμης³⁶⁸, δεν έχει υπόψη του τις πρωτότυπες επισημάνσεις αρχαιολογικού ενδιαφέροντος από τον Καθηγητή της Κ.Δ. στο Σικάγο Ι. Φωτόπουλο, ο οποίος κατάγεται από την περιοχή της Κορίνθου. Τα έργα του Φωτοπούλου έχουν μεταφραστεί στην ελληνική από τον Καθηγητή Μ. Γκουτσιούδη, ο οποίος με τη σειρά του έχει δημοσιεύσει «Μελέτες με τη Συνδρομή της Αρχαιολογίας» με πολύ ενδιαφέρουσες συμβολές στην μελέτη θεμάτων των *Προς Κορινθίους*³⁶⁹.

Οι βιβλικοί ερμηνευτές από την άλλη πλευρά δεν φαίνεται να αλληλεπιδρούν επαρκώς με τα έργα του διακεκριμένου παγκοσμίως Καθηγητού Παπυρολογίας Αμφιλοχίου Παπαθωμά, του οποίου η ακαδημαϊκή καριέρα ξεκίνησε στη Βιέννη, με την συγγραφή του πολύ ενδιαφέροντος, καινοτόμου για την εποχή του, Υπομνήματος στην Α' Κορ. επί τη βάση των μαρτυριών, τις οποίες μας προσφέρουν οι πάπυροι: 1 Korinther, Papyrologische Kommentare zum Neuen Testament 2, Göttingen 2006 (σε συνεργασία με τους P. Arzt Grabner, R. E. Kritzer, F. Winter). Ακολούθησε δεύτερο έργο με εκείνον ως μοναδικό συγγραφέα: Juristische Begriffe im ersten Korintherbrief des Paulus. Eine semantisch - lexikalische Untersuchung auf der Basis der zeitgenössischen griechischen Papyri (= *Νομικοί όροι στην Πρώτη προς Κορινθίους επιστολή του Παύλου. Σημασιολογική -λεξικολογική μελέτη βασισμένη σε ελληνικούς παπύρους της Εποχής*), Tyche. Supplementband 7, Wien 2009 (σσ. XII + 241)³⁷⁰.

Γενικότερα για τα αυτοκρατορικά Χρόνια και τις ρωμαϊκές επιρροές στον ελλαδικό χώρο, η ελληνική Έρευνα διαθέτει την «πολυτέλεια» να διαθέτει δύο ερευνητές με παγκόσμια εμβέλεια: (1) τον Άγγελο Χανιώτη και (2) τον Κ. Μπουραζέλη, αμφότεροι μέλη της Ακαδημίας Αθηνών³⁷¹. Σε

³⁶⁸ Επιπλέον πρόσφατα στο πεδίο της Αρχαιολογίας κυκλοφορήθηκε συλλογικός Τόμος γενικά για την Αχαΐα του 2^{ου} όμως αι. μ.Χ. από την Άννα Κουρεμένου.

³⁶⁹ Ο τελευταίος Καθηγητής (Μ. Γκουτσιούδης) είναι «μαθητής» του Π. Βασιλειάδη, ο οποίος επέβλεψε μία διατριβή για την ευχαριστιακή περικοπή της Α' Κορινθίους, με διεθνή επιδραστικότητα: Δημήτριος Κ. Πασσάκος, Ευχαριστία και Ιεραποστολή. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 1997. Ο ίδιος ο Καθηγητής έχει συγγράψει μονογραφία για τα κεφ. 8-10 της Β' Κορινθίους, επιστολή η οποία είναι γενικά στην Ερμηνευτική «υποτιμημένη» έναντι της πρώτης (επιστολής).

<https://www.academia.edu/1906494/%CE%97%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%B3%CE%B5%CE%BD%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE%CE%96%CF%89%CE%AE%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%B9%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B5%CF%82%CF%84%CE%B7%CF%82%CE%95%CF%80%CE%BF%CF%87%CE%AE%CF%82%CF%84%CE%BF%CF%85%CE%B1%CF%80.%CE%A0%CE%B1%CF%8D%CE%BB%CE%BF%CF%85> FAMILY LIFE AND THE ANTIQUITIES OF SAINT PAUL'S ERA

³⁷⁰ Ο ίδιος και η Βυζαντινολόγος Θ. Αντωνοπούλου έχουν εκδώσει συλλογές αρχαίων τεκμηρίων, πολύ χρήσιμες για θέματα των Προς Κορινθίους, τις οποίες παραθέτω στη Βιβλιογραφία του παρόντος.

³⁷¹ Βλ. και Ά. Χανιώτη, *Η Εποχή των Κατακτήσεων*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης 2021. Κ., Μπουραζέλης, *Οι Τρόφιμοι της Λύκαινας*. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης 2017.

αυτούς προσθέτω και (3) τον Κ. Βλασσόπουλο. Μάλιστα και οι τρεις, εκτός από την πλούσια επιστημονική βιβλιογραφία τους (την οποία παραθέτω στο τέλος), έχουν επιχειρήσει να προσφέρουν τη γνώση σε ένα ευρύτερο κοινό. Ο πρώτος αναπτύσσει στην πλατφόρμα ΜΑΘΗΣΙΣ του Πανεπιστημίου Κρήτης πολύ ενδιαφέροντα Μαθήματα αναφορικά με τα αυτοκρατορικά (= «μακρά ελληνιστικά») χρόνια, ενώ ο δεύτερος (επικαφαλής μιας ομάδος διακεκριμένων ερευνητών) ανέπτυξε μια σειρά μαθημάτων στη σειρά του ραδιοφώνου ΣΚΑΙ *Γνωρίζοντας την ιστορία μας: από το Big Bang προς την ιστορία της Ευρώπης*³⁷². Και ο Κ. Βλασσόπουλος συνεπιμελείται το έργο: «Ζωή μου Όλη. Καθημερινές Ιστορίες Δούλων» στη σειρά «Διάλογος με την Αρχαιότητα» υπό τη διεύθυνση τού γνωστού για τις κοινωνιολογικές μελέτες στον Πρωτοχριστιανισμό Δημ. Κυρτάτα. Στο σημείο αυτό να προσθέσω και το γεγονός ότι το πρώτο Υπόμνημα με Τεχνητή Νοημοσύνη αφορά σε στίχο της *Β' Κορινθίους* (2, 14): Christoph Heilig, An AI-Generated Exegesis of 2 Cor 2:14³⁷³. Ήδη ο συγκεκριμένος ερευνητής είχε δημοσιεύσει μονογραφία με θέμα: *Paul's Triumph: Reassessing 2 Corinthians 2:14 in Its Literary and Historical Context* (Peeters 2017). Ο συγκεκριμένος προσεγγίζει τον Παύλο όχι μόνον ως ρήτορα, αλλά και ως αφηγητή, ο οποίος ασκεί κριτική στην αυτοκρατορική πολιτική προπαγάνδα, που ανθούσε σε μια πόλη – «κόμβο» όπως ήταν η Κόρινθος.

Εκτός από την έλλειψη αλληλόδρασης των εκπροσώπων των διαφόρων γνωστικών αντικειμένων στην Ελλάδα, κατά την μελέτη ιδίως των επιστολών *Προς Κορινθίους*, πρέπει να ληφθούν και τα παρακάτω «σημεία», αν θέλει κάποιος πραγματικά να συλλάβει – «μεταλάβει» το αληθινό μήνυμά τους με τρόπο μη αποσπασματικό.

Β. Χωρία με Λόγια – «Σλόγκαν» των Κορίνθιων

Ένα «ερμηνευτικό πρόβλημα», το οποίο αντιμετωπίζει ο «αναγνώστης» της *Α' Κορινθίους* έγκειται στο γεγονός ότι οφείλει να ξεχωρίσει ποιες είναι οι θέσεις των Κορίνθιων, τις οποίες πληροφορήθηκε ο Π., όντας πλέον στην πόλη της Αρτέμιδας (την Έφεσο) από τους ανθρώπους της Χλόης, και ποιες είναι οι απόψεις - θέσεις του ίδιου του αποστόλου των εθνών. Σημειωτέον ότι στον πάπυρο ή την περγαμηνή οι γραμματείς έγραφαν σε μεγαλογράμματη γραφή χωρίς κενά και χωρίς σημεία στίξης και άρα και εισαγωγικά. Συνεπώς οπτικά δεν ξεχώριζαν άμεσα οι απόψεις κάποιων άλλων από εκείνες του συγγραφέα. Στο κρίσιμο ερώτημα «πώς αποφασίζουμε για το

³⁷² <https://www.skairadio.gr/apo-to-big-bang-pros-tin-istoria-tis-eyropis/episode-2021-03-07>

³⁷³ https://www.academia.edu/116460959/An_AI_Generated_Exegesis_of_2_Cor_2_14

πότε και πώς μνημονεύονται οι απόψεις άλλων εκτός τού Π., η Η. Lucy Perriatt συνοπτικά στο *1 Corinthians. Session Notes*³⁷⁴ απαντά ως εξής:

1. Μας το αναφέρει άμεσα στο περιεχόμενο.

2. Μας το υπαινίσσεται η διατύπωση του Κειμένου: Ενίοτε ο Παύλος όταν παραθέτει υλικό, χρησιμοποιεί εκφράσεις όπως «διότι είναι γραμμένο» (Γαλ. 3, 10) ή «σας παρέδωσα ό,τι παρέλαβα» (Α' Κορ. 15, 3) ή «πιστός ο λόγος» (Α' Τιμ. 3, 1). Ειδικότερα στην Α' Κορ. τα ερωτήματα των παραληπτών εκτίθενται με την φράση: «περί δε» (π.χ. 8, 1-2).

3. Υπάρχουν, όμως, και περιπτώσεις, όπου ο αποστολέας καταχωρεί έμμεσα τις απόψεις των παραληπτών, ώστε κατόπιν να τις αναιρέσει.

Στον παρακάτω Πίνακα καταγράψω ποια χωρία της Α' Κορ. έχουν στην Έρευνα θεωρηθεί ως απόψεις των παραληπτών, τις οποίες ο Π. επιχειρεί με την επιστολή να διορθώσει, ασκώντας οξεία ή ήπια κριτική:

Α' Κορινθίους : Ισχυρισμοί Κορίνθιων	Χωρία : Απάντηση Παύλου	Σχόλια
<p>Πάντα μοι ἔξεστιν· πάντα μοι ἔξεστιν!</p>	<p>ἀλλ' οὐ πάντα συμ- φέρει</p> <p>ἀλλ' οὐκ ἐγὼ ἐξου- σιασθήσομαι ὑπό τι- νος." (Α' Κορ. 6, 12)</p>	<p>Οι «ισχυροί» της Κορίνθου με τον τρόπο αυτό διαστρέβλωναν την ελευθερία που απέκτησαν «εν Χριστώ». Η φράση χρησιμοποιείται στα κεφ. 6 και 10 για να περιγράψει την ελευθεριότητα στις σεξουαλικές σχέσεις και τη βρώση ειδωλοθύτων («ιεροθύτων»), δύο κατεξοχήν «ταυτοτικά στοιχεία», τα οποία διαχωρίζουν Ιουδαίους και Εθνικούς.</p>

³⁷⁴ Bible Project Classroom <https://s3-us-west-2.amazonaws.com/tbp-web/media/1%20Corinthians/1%20Corinthians%20Session%20Notes.pdf>

<p>7, 1: <i>Περὶ δὲ ὧν ἐγράψατε, καλὸν ἀνθρώπων γυναικὸς μὴ ἄπτεσθαι.</i></p>		<p>Ο Γ. Πατρώνος και ἄλλοι ισχυρίζονται ὅτι οἱ Κορίνθιοι θεωροῦσαν ὅτι εἶναι καλὸ νὰ ἀπέχουν ἀπὸ τις σεξουαλικές σχέσεις, ἰδίως στους μικτοὺς γάμους, καθὼς «μεταδίδουν μολυσμὸ».</p>
<p>8, 4: <i>Περὶ τῆς βρώσεως οὖν τῶν εἰδωλοθύτων, οἶδαμεν ὅτι οὐδὲν εἶδωλον ἐν κόσμῳ καὶ ὅτι οὐδεὶς θεὸς εἰ μὴ εἶς.</i></p> <p>⁵ <i>καὶ γὰρ εἶπερ εἰσὶν λεγόμενοι θεοὶ εἴτε ἐν οὐρανῷ εἴτε ἐπὶ γῆς,</i></p>	<p><i>Περὶ δὲ τῶν εἰδωλοθύτων,</i></p> <p><i>οἶδαμεν ὅτι πάντες γινώσκουσιν ἔχομεν. ἢ γινώσκουσιν φυσιοῖ, ἢ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ.</i></p> <p>² <i>εἴ τῆς δοκεῖ ἐγνωκέναι τι, οὐπω ἔγνω καθὼς δεῖ γινῶναι.</i></p> <p>³ <i>εἰ δὲ τῆς ἀγαπᾶ τὸν Θεόν, οὗτος ἔγνωσται ὑπ' αὐτοῦ. [...]</i></p> <p>⁷ <i>Ἄλλ' οὐκ ἐν πᾶσιν ἢ γινώσκουσιν· τινὲς δὲ τῆ συνηθεία ἕως ἄρτι τοῦ εἰδώλου ὡς εἰδωλόθυτον ἐσθίουσιν, καὶ ἢ συνείδησις αὐτῶν ἀσθενῆς οὕσα μολύνεται.</i></p>	<p>Ο Ι. Φωτόπουλος στη διατριβή του σημειώνει ὅτι οἱ «ισχυροί» τῆς Κορίνθου θεωροῦσαν ὅτι με τον ισχυρισμὸ, ο ὁποῖος διακρίνεται στην πρώτη στήλη με ἐντονη γραφή, πλέον δεν ἔχουν κώλυμα νὰ τρώνε «ιερόθυτα» κι ἔτσι νὰ συμμετέχουν και στην κοινωνικοοικονομικὴ ζωὴ τῆς πόλης. Κι αὐτὸ συμβαίνει ἐνεκα τῆς Γνώσης, που ἀπέκτησαν και διακηρύσσεται με την Ομολογία Πίστεως (το ἐκχριστιανισμένο Σεμὰ) «εἰς Θεὸς – εἰς Κύριος».</p>

<p>ὥσπερ εἰσὶν θεοὶ πολλοὶ καὶ κύριοι πολλοί,</p> <p>⁶ ἀλλ' ἡμῖν εἷς Θεὸς ὁ Πατὴρ ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν,</p> <p>καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς δι' οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ.</p>	<p>⁸ βρωμα δὲ ἡμᾶς οὐ παραστήσει τῷ θεῷ· οὔτε ἐὰν μὴ φάγωμεν ὑστερούμεθα, οὔτε ἐὰν φάγωμεν περισσεύομεν.</p> <p>⁹ βλέπετε δὲ μή πως ἡ ἐξουσία ὑμῶν αὕτη πρόσκομμα γένηται τοῖς ἀσθενέσιν. (8,1-9)</p>	
<p>10, 29-33:</p> <p>²⁹συνείδησιν δὲ λέγω οὐχὶ τὴν ἑαυτοῦ ἀλλὰ τὴν τοῦ ἑτέρου· ἵνατί γὰρ ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως; ³⁰ εἰ ἐγὼ χάριτι μετέχω, τί βλασφημοῦμαι</p>	<p>³¹ Εἴτε οὖν ἐσθίετε εἴτε πίνετε εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν θεοῦ ποιεῖτε.</p> <p>³² ἀπρόσκοποι καὶ Ἰουδαίους γίνεσθε καὶ Ἕλλησιν καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ,</p> <p>³³ καθὼς καὶ ἐγὼ πάντα πᾶσιν ἀρέσκω μὴ ζητῶν τὸ ἑμαυτοῦ</p>	<p>Το ερώτημα ἐν προκειμένῳ εἶναι σαφές: Γιατί πρέπει νὰ λαμβάνω ὑπόψη τὴν συνείδηση τοῦ ἄλλου κατὰ τὴν ἀσκηση τῆς ἀτομικῆς μου «ἐλευθερίας»;</p>

<p>ὑπὲρ οὗ ἔγώ εὐχαριστῶ;</p>	<p>σύμφορον ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσιν.</p>	
<p>14, 33β-36: ³³οὐ γάρ ἐστιν ἀκαταστασίας ὁ Θεὸς ἀλλὰ εἰρήνης</p> <p>[Ὡς ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις τῶν ἀγίων]</p> <p>Σχόλιο: Αυτό το ημιστίχιο δεν εἶναι σαφές εἰάν ανήκει στον στ. 33 ἢ στον στ. 34.</p> <p>³⁴ αἱ γυναῖκες ἐν ταῖς ἐκκλη- σίαις σιγάτωσαν·</p>	<p>³⁶ ἢ ἀφ' ὑμῶν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθεν, ἢ εἰς ὑμᾶς μόνους κατήντησεν;</p> <p>³⁷ Εἴ τις δοκεῖ προφήτης εἶναι ἢ πνευ- ματικός, ἐπιγινωσκέτω ἃ γράφω ὑμῖν ὅτι κυρίου ἐστὶν ἐντολή·</p> <p>³⁸ εἰ δέ της ἀγνοεῖ, ἀγνοεῖται.</p> <p>³⁹ Ὡστε, ἀδελφοί [μου], ζηλοῦτε τὸ προ- φητεύειν καὶ τὸ λαλεῖν μὴ κωλύετε γλώσσαις·</p>	<p>Σχετικά με την απαγόρευση του Π. στις γυναῖκες να ομιλοῦν δημόσια κατὰ τη Σύναξη, βλ. κα- τωτέρω.</p>

<p>οὐ γὰρ ἐπι- τρέπεται αὐταῖς λαλεῖν, ἀλλὰ ὑποτασέσθω- σαν, καθὼς καὶ ὁ Νόμος λέγει.</p> <p>³⁵ εἰ δέ τι μα- θεῖν θέλουσιν, ἐν οἴκῳ τοὺς ἰδίους ἄνδρας ἐπερω- τάτωσαν·</p> <p>Αἰσχρὸν γάρ ἐστὶν γυναικὶ λα- λεῖν ἐν ἐκκλησίᾳ.</p>	<p>⁴⁰ πάντα δὲ εὐσχη- μόνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω.</p>	
<p>Β' Κορ. 5, 6-7:</p> <p>⁶ Θαρροῦντες οὖν πάντοτε καὶ εἰδότες ὅτι ἐνδη- μοῦντες ἐν τῷ σώματι</p>		

<p>έκδημοῦμεν ἀπὸ τοῦ Κυρίου·</p> <p>⁷ διὰ πίστεως γὰρ περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἶδους·</p>		
---	--	--

Από τις ανωτέρω περικοπές, οι πλέον συζητημένοι στην Έρευνα στίχοι είναι οι 14, 33β-36. Εκεί ο Π. επιβάλλει στις γυναίκες σιωπή στη λατρεία, ενώ στα προηγούμενα Κεφάλαια επιτρέπει σε αυτές να προφητεύουν, αλλά με κάλυμμα. Στο παρελθόν, αυτοί οι στίχοι χρησιμοποιήθηκαν για να υποστηρίξουν τη φίμωση των γυναικών στην Εκκλησία. Υπάρχουν διάφορες αναγνώσεις αυτών των εδαφίων για τις γυναίκες:

1. Η ανάγνωση της παραίνεσης κυριολεκτικά ως «εντολή υποταγής» (A subordinationist reading).
2. Η ανάγνωση, η οποία λαμβάνει υπόψη το «πολιτιστικό πλαίσιο» (A cultural reading).
3. Η παρεμβολή (interpolation).
4. Η διαφωνία με τους Κορινθίους.³⁷⁵

³⁷⁵ Η συζήτηση βρίσκεται στο <https://s3-us-west-2.amazonaws.com/tbp-web/media/1%20Corinthians/1%20Corinthians%20Session%20Notes.pdf> σελ. 22. MacGregor, Kirk (2018). Priscilla Papers. <https://www.cbeinternational.org/resource/article/priscilla-papers-academic-journal/1-corinthians-1433b-38-pauline-quotation> Κι η απάντηση του Payne, Philip B. (2019). "Is 1 Corinthians 14:34-35 a Marginal Comment or a Quotation? A Response to Kirk MacGregor," Priscilla Papers. <https://www.cbeinternational.org/resource/article/priscilla-papers-academic-journal/1-corinthians-1434-35-marginal-comment-or> Στο Bible Project όπου έχουμε σειρά μαθημάτων - lessons για την Α΄Κορινθίους <https://bibleproject.com/downloads/all/> έχουν ανεβάσει σημειώσεις όπου συστηματοποιούν κάποια σημεία, όπως το πού ο Παύλος επιδεικνύει χαρακτηριστικά γυναικάς – μάνας και άρα συναισθηματική νοημοσύνη (empathy).

Όσοι ισχυρίζονται το (3), επικεντρώνουν τη συζήτηση σε ένα μικρό σύμβολο στον γνωστό Βατικανό Κώδικα. Αυτό (το σύμβολο) ονομάζεται «δι+στιγμή – οβελός» (distigme-obelos)³⁷⁶. Πρόκειται για δύο τελείες και μια μπάρα. Μπορεί να σημαίνει ότι αυτό το κείμενο είναι μια παραλλαγή και έτσι υπάρχουν εκείνοι που ισχυρίζονται ότι ο γραμματέας γνώριζε ότι αυτό ήταν «παρεμβολή». Το (4) ισχυρίζεται ο Kirk MacGregor (2018) «1 Corinthians 14:33b-38 as a Pauline Quotation-Refutation Device» (Α' Κορινθίους 14:33β-38 ως τεχνική Παράθεσης - Αναίρεσης του Παύλου). Θεωρεί ότι ο Π. παραθέτει την άποψη των Κορινθίων και κατόπιν την αποδομεί. Αναλυτικότερα:

Θέση Κορινθίων: «^{33α}Διότι ο Θεός δεν είναι αταξίας αλλά ειρήνης. ^{33β}Όπως («ως») σε όλες τις συνελεύσεις των αγίων, ³⁴οι γυναίκες πρέπει να σιωπούν στις συνελεύσεις. Διότι σε αυτές δεν επιτρέπεται να μιλούν, αλλά πρέπει να είναι υποταγμένες, όπως ακριβώς ορίζει ο Νόμος. ³⁵Αλλά αν θέλουν να μάθουν κάτι, ας ρωτήσουν τους συζύγους τους στο σπίτι, διότι είναι ντροπή για τις γυναίκες να μιλάνε σε μια συνέλευση.

Απάντηση Παύλου: ³⁶Η³⁷⁷ ο λόγος του Θεού προήλθε από εσάς (υμάς, πληθ.), ή μόνο σε εσάς τους άνδρες («υμάς μόνους: αρσ. πληθ.) ήρθε; ³⁷ Αν κάποιος φαίνεται να είναι προφήτης ή πνευματικός, ας αναγνωρίσει ότι αυτό που σας γράφω (πληθ.) είναι εντολή του Κυρίου. ³⁸ Αλλά αν κάποιος το αγνοεί αυτό, ας αγνοηθεί αυτός».

Κάποιοι άλλοι ερευνητές³⁷⁸ υποστηρίζουν ότι αυτή είναι μια εντολή με βάση τα συμφραζόμενα για κάποιες συγκεκριμένες αγενείς (λίαν ομιλητικές) παντρεμένες γυναίκες και δεν ισχύει για όλες τις γυναίκες στις εκκλησίες του Π.. Υποστηρίζουν ότι οι παντρεμένες γυναίκες αντί να ακούνε, διακόπτουν τον Ομιλητή κατά τη διάρκεια της Σύναξης. Επομένως θα πρέπει να είναι ήσυχες και να ρωτούν τους συζύγους τους στο σπίτι. Βεβαίως ο Π. χρησιμοποιεί τον όρο «να μαθαίνεις» στο

³⁷⁶ Βλ. Payne PB. Vaticanus Distigme-obelos Symbols Marking Added Text, Including 1 Corinthians 14.34–5. *New Testament Studies*. 2017;63(4):604-625. doi:10.1017/S0028688517000121

³⁷⁷ “Paul introduces both rhetorical questions in v. 36 with *ē*, which he did six times elsewhere in 1 Corinthians to argue against the Corinthians’ position (1:13; 6:16; 9:6, 8, 10; 11:22) and five times to argue against a Corinthian deed (6:2; 9, 19; 10:22; 11:13).”

³⁷⁸ Κωνσταντίνου Ί. Μπελέζου, «Προσευχόμεναι» καί «προφητεύουσαι» στην έκκλησιαστική κοινωνία τῆς Κορίνθου: Ρητορικο-«θεολογική» ἐρμηνευτική θεώρηση τοῦ Α' Κορ. 11,3-16 (Συμβολή στήν ἔρευνα γιά τή θέση τῶν γυναικῶν μέ βάση τίς ἐπιστολές τοῦ ἀποστόλου τῶν Ἑθνῶν). *Απ. Παύλος και Κόρινθος. 1950 Ἔτη ἀπό τὴν Ἀφιξή του*. Πρακτικά Α' Παγκόσμιου Συνέδριου, Κόρινθος 2007. Αθήνα: Ψυχογιός 2009 (σε συνεργασία με τους Χρ. Καρακόλη, Κ. Μπελέζο), Τόμος Β'. 319-351. Βλ. και στον Τόμο Α'. 419-442: Κωνσταντίνου Ν. Γιοκαρίνη, Δρ.Θ. Επιδράσεις των Προς Κορινθίους Επιστολών του Παύλου για την θέση και τον ρόλο της Γυναίκας στην Σύγχρονη Εκκλησία. Βλ. επίσης Κ. Μπελέζου, «Γυναίκες και δικαίωμα λόγου στην πρωτοχριστιανική κοινωνία της Κορίνθου. Ερμηνεία της περί Σιγῆς των γυναικῶν Παύλειας Προτροπῆς και δικαίωμα λόγου στην πρωτοχριστιανική κοινωνία (Α' Κορ. 14,34)», Πρακτικά Γ' Παγκορινθιακού Συνεδρίου του Ιδρύματος Κορινθιακών Μελετών, Ἴδρυμα Κορινθιακῶν Μελετών, 2009, σ. 227 - 234.

εδάφιο 35, γεγονός το οποίο σημαίνει ότι προτρέπει τις γυναίκες σε μάθηση και δεν τις αποκλείει από αυτήν, όπως συνέβαινε σε κάποιους πατριαρχικούς κύκλους.

Γ. Παύλος και Ειρωνεία – Σαρκασμός

Προκειμένου να ερμηνεύσουμε σωστά τον Π., πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι ο απόστολος των Εθνών σε συγκεκριμένα σημεία χρησιμοποιεί είτε την ειρωνεία («ήμεϊς μωροὶ διὰ Χριστόν, ὑμεῖς δὲ φρόνιμοι ἐν Χριστῷ»· Α΄ Κορ. 4, 10) είτε τον σαρκασμό, όπως αποδεικνύει και η σημαντική μελέτη: M. Pawlak, *Sarcasm in Paul's Letters* (SNTSMS Cambridge University Press 2022). Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα στη Β΄ Κορινθίου (κεφ. 11-13). Εκεί, αντί ο Π. να κομπάζει για τις πτήσεις («αναβάσεις») του στον τρίτο Ουρανό και τα αποκαλυπτικά του Οράματα (όπως έκαναν οι πολέμοί του), αυτοσαρκάζεται και παραλληλίζει τον εαυτό του με έναν δραπέτη Φυγά. Σημειώνει ο N.T. Wright³⁷⁹:

Για να κατανοήσουμε πώς λειτουργεί η περικοπή Β΄ Κορ. 11 και να αποκτήσουμε μια νέα και οξυδερκή επίγνωση για το πώς φαίνεται να έχουν δουλέψει το μυαλό και η φαντασία του Παύλου, πρέπει να μεταφερθούμε στον κόσμο μιας ρωμαϊκής αποικίας όπως η Κόρινθος. Ρωμαίοι αξιωματούχοι, τόσο στην Αιώνια Πόλη όσο και στις επαρχίες, ήταν αναμενόμενο να πανηγυρίζουν τα κατορθώματά τους. Καθώς προσδοκούσαν το τέλος της θητείας τους, ελπίζανε να χαράξουν σε πέτρα ή σε μάρμαρο, τον κατάλογο των επιτευγμάτων τους, τα έργα τους στο δημόσιο χώρο. Αυτό έκανε ήδη ο Αύγουστος, χαράσσοντας θεαματικά τον κατάλογο των επιτευγμάτων του με τεράστια γράμματα σε μνημεία τριγύρω σε όλη την αυτοκρατορία. Το ρωμαϊκό ισοδύναμο ενός βιογραφικού σημειώματος (θυμηθείτε ότι οι Κορίνθιοι ήθελαν νέες συστατικές επιστολές για τον Παύλο) ονομαζόταν «cursus honorum», «κούρσα των τιμών». Εκεί θα αναφέρατε τον καιρό που υπηρετήσατε ως Κοιαιστόρας (Quaestor), την προαγωγή σας σε Πραίτορα. Θα σημειώνατε την εποχή που είχατε την ευθύνη των έργων ύδρευσης της πόλης ή την ανάληψη άλλων σημαντικών πολιτικών ρόλων. Στη συνέχεια, εάν ήσασταν τυχεροί, θα σημειώνατε το έτος κατά το οποίο υπηρετήσατε ως Ύπατος (Consul). Αυτό παρέμεινε, για τους περισσότερους, το αποκορύφωμα μιας πολιτικής καριέρας, ακόμη την περίοδο της αυτοκρατορίας, όταν όλοι γνώριζαν ότι οι Ύπατοι καταλάμβαναν τη δεύτερη

³⁷⁹ Απόστολος Παύλος: Η Ζωή και το Έργο. Μπφρ Σ. Δεσπότη σε συνεργασία με Ι. Γρηγοράκη. Αθήνα: Ουρανός 2019, 385-6. Στηρίζεται στο άρθρο με τον emphaticό τίτλο: J.M.Horner, *Leading Like a Fool: an evaluation of Paul's foolishness in 2 Corinthians 11:16-12:13*. *Perichoresis* 16 (3), 29-43, 2018. Βλ. και Isaac Soon, *A Disabled Apostle Disability and New Testament Studies: Reflections, Trajectories, and Possibilities*. *Journal of Disability & Religion* 25 (4), 374-387.

θέση μετά τον ίδιο τον αυτοκράτορα. Μετά θα σημειώσατε την υπηρεσία σας ως Ανθυπάτου (proconsul), όταν διοικούσατε μια Επαρχία. Επιπλέον, θα αναφέρατε την καριέρα σας στο στρατό. Ένας κατάλογος με τις μάχες που αγωνισθήκατε, τις πληγές, και τις διακρίσεις που αποκομίσατε. Για έναν στρατιώτη υπήρχε μια ιδιαίτερη τιμή: εάν πολιορκούσατε μια πόλη, στο τέλος θα τοποθετούσατε σκάλες για να αναρριχηθείτε στα τείχη. Επειδή αυτό ήταν ένα από τα πιο επικίνδυνα, πραγματικά τρελά, πράγματα, που θα μπορούσατε να επιχειρήσετε, το πρώτο πρόσωπο που θα ανέβαινε στα τείχη για επίθεση (πάντα υποθέτοντας ότι επέζησε) θα μπορούσε να διεκδικήσει ως βραβείο του το πολυπόθητο Corona Muralis, την Κορόνα του Τείχους. Όμως, με πολλές σκάλες να ανεβαίνουν ταυτόχρονα, ήταν δύσκολο να υπάρξει βεβαιότητα για το ποιος το επιχείρησε πρώτος. Επομένως, θα πρέπει να διεκδικήσετε αυτό το βραβείο με όρκο. Ήταν το ισοδύναμο του βρετανικού Σταυρού της βασίλισσας Βικτώριας. Η υψηλότερη τιμή που μπορούσε να επιτύχει ένας στρατιώτης. Αυτό είναι το είδος του προσώπου που οι Κορίνθιοι ήταν διατεθειμένοι να αναζητήσουν. Θα ήταν ευχαριστημένοι με την κουλτούρα της «χριστιανικής διασημότητας» που απαντά σε ορισμένα μέρη της σημερινής δυτικής Εκκλησίας. Αυτό ήταν το προφίλ που ήλπιζαν να μοιάζει ο Παύλος και αυτός είναι ο λόγος που ντρέπονταν τόσο για την ευτελή παρουσία του, όσο και για τον αδέξιο τρόπο της ομιλίας του, τον αμβλύ και άμεσο τρόπο διδασκαλίας του. Αυτό λέει πολλά για τον Παύλο ως άνθρωπο, για το πού ακριβώς αναφέρεται η Β' Κορινθίους, για το πού αναφέρεται το Ευαγγέλιο (όπως θα έλεγε ο ίδιος): η κορύφωση της επιστολής είναι μια λαμπρή παρωδία όλου αυτού του κόσμου της αυτοκρατορικής λατρείας, των επιτευγμάτων, τού να σκαρφαλώσεις πρώτος πάνω στο τείχος και οτιδήποτε άλλο.

Καυχάται για όλα τα λάθος πράγματα! Αφού τους προειδοποίησε ότι πρόκειται να μιλήσει σαν απολύτως ανόητος, ξεκινάει: *Διάκονοι του Χριστού είναι; Ομιλώ σαν παράφρων, περισσότερο είμαι εγώ! Με κόπους περισσότερο, με κτυπήματα υπερβολικά, με φυλακίσεις περισσότερο, με κινδύνους θανάτου πολλές φορές. Από τους Ιουδαίους πέντε φορές μαστιγώθηκα με "τεσσαράκοντα παρά μία" μαστιγώσεις, τρεις φορές ραβδίσηκα, μια φορά λιθβολήθηκα, τρεις φορές ναυάγησα, ένα ημερονύκτιο πάλευα στο πέλαγος. Με οδοιπορίες πολλές φορές, με κινδύνους από ποταμούς, με κινδύνους από ληστές, με κινδύνους από το γένος μου, με κινδύνους από τους εθνικούς με κινδύνους στην πόλη, με κινδύνους στις ερημιές με κινδύνους στη θάλασσα, με κινδύνους από ψευδαδέλφους. Με κόπο και με μόχθο, με στέρηση του ύπνου πολλές φορές, με πείνα και με δίψα, με στέρηση του φαγητού πολλές φορές με ψύχος και με έλλειψη επαρκών ρούχων. Εκτός από τα εξωτερικά, είναι ή καθημερινή πίεση της ψυχής μου, η αγωνία για όλες τις Εκκλησίες. Ποιος ασθενεί πνευματικώς και δεν ασθενώ μαζί του και εγώ; Ποιος πέφτει πνευματικώς και δεν καίγομαι εγώ*

από τη θλίψη; Εάν πρέπει να καυχώμαι, θα καυχηθώ για τα παθήματά μου. Ο Θεός και Πατέρας του Κυρίου μας Ιησού Χριστού, ο δοξασμένος στους αιώνες γνωρίζει, ότι δεν ψεύδομαι. Στη Δαμασκό ο διοικητής και εκπρόσωπος του βασιλέως Αρέθα φρουρούσε την πόλη των Δαμασκητών, θέλοντας να με συλλαβή. Και από κάποιο παράθυρο με κατέβασαν από το τείχος μέσα σ' ένα καλάθι και ξέφυγα τα χέρια του. (Β' Κορινθίους 11, 23-33).

Έτσι, αυτή είναι η κατάσταση των πραγμάτων. Εδώ είναι ο κατάλογος των "επιτευγμάτων" μου, λέει. Εδώ είναι το βιογραφικό μου, η δουλειά μου ως απόστολου! Και, ως το αποκορύφωμα όλων αυτών, δηλώνω με όρκο ότι όταν τα πράγματα έγιναν σκούρα, ήμουν ο πρώτος πίσω από το τείχος που λιποτάκτησε. Πρέπει να ελπίσουμε ότι η μεγάλη πλειοψηφία στην Κόρινθο, ακούγοντας αυτό το σημείο της επιστολής, το λιγότερο που έκανε ήταν να χαμογελάσει. Εδώ επιστρατεύεται ένα μεγαλοπρεπές κομμάτι ρητορικής τέχνης ακριβώς προκειμένου να εξηγηθεί ότι η ρητορική δεν έχει σημασία («Δεν είμαι ρήτορας, όπως είναι ο Βρούτος»³⁸⁰). Εδώ είναι μια «αντεστραμμένη» λίστα καυχησιολογίας, ένα *cursus rudorum* αν θέλετε. Μια «κούρσα ντροπής».

Από το συγκεκριμένο κεφάλαιο (Β' Κορ. 11) μπορούμε να συμπεράνουμε μαζί με τον Isaac Soon³⁸¹ ότι ο Π. όντως ήταν «μικρός στην ηλικία» (κοντός, όπως ο Ζακχαίος της ευαγγελικής περικοπής), ώστε να χωρέσει στο καλάθι ή μάλλον στη σαργάνη³⁸² και να κατέβει από τα τείχη. Έτσι περιγράφεται ο Π. (< *rauius* = κοντός) φυσιογνωμικά και στις *Πράξεις Θέκλας* και στην πρώτημη Τέχνη. Γι' αυτό άλλωστε και οι ίδιοι οι Κορίνθιοι ισχυρίζονταν ότι οι επιστολές του ήταν δυνατές (εξ επόψεως ρητορικής τέχνης και περιεχομένου), αλλά το παρουσιαστικό του «ασθενές»³⁸³. Ο ίδιος ο Παύλος, αν και θεώρησε αποκαλύψεις, παραδόθηκε από τον Κύριο (όπως και ο Ιώβ 2, 6 κε.) σε άγγελο Σατάν προκειμένου να βιώσει τη δύναμη/χάρη του Κυρίου μέσω του *σκόλωπα τῆς σαρκός* (Β' Κορ. 12, 7: *ασθένειες* [οφθαλμοί Γαλ. 4, 13-15; κεφαλγίες-ημικρανίες; διώξεις; Γαλ. 6, 17· Β' Κορ. 11, 21-33· 12, 10], *πειραστές άνθρωποι*: Α' Τιμ. 1, 20· 2, 17).

³⁸⁰ Πρόκειται για τον Ιούλιο Καίσαρα του Σαίξπηρ (Πράξη 3, σκηνή 2) όπου ο Μάρκος Αντώνιος σε αντιπαράβολή προς τον άριστα εγκεφαλικά δομημένο λόγο του Βρούτου, τονίζει ότι είναι άνθρωπος αυθεντικός με αληθινά συναισθήματα.

³⁸¹ *A Disabled Apostle: Impairment and Disability in the Letters of Paul*. Author, Isaac Tsun-Yeung Soon. Publisher, Durham University, 2021.

³⁸² Σιαμάκης: *Ἡ σπυρίς δὲν εἶναι οὔτε κοφίνι (κόφινος) οὔτε πανέρι (πανάριον) οὔτε καλάθι (κάλαθος) οὔτε γαλίκι, κοφίνι δηλαδή πλεγμένο μὲ πλατεῖες λεπτές φέτες - λωρίδες ἀπὸ χοντρὸ ξύλο. ὅλ' αὐτὰ στῆ μὲν ὑφή τους εἶναι πλόκοι ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ μέχρι σήμερα στὰ χωριά γινόμενος καὶ λεγόμενος πλοκός, ὁ φράχτης. [...] Τῆ σπυρίδα μόνον ὁ Μάξιμος τῆ μετέφρασε σωστά τὶς τρεῖς ἀπὸ τὶς πέντε φορές (Μρ 8,8' 8,20' Πρξ 9,25) "ζεμπίλι", λέξι τῆς δημώδους ἑλληνικῆς προερχόμενῃ ἀπὸ τῆ γαλλικῆ. θὰ μπορούσε ἡ σπυρίς νὰ μεταφραστῆ καὶ σάκκος, σακκί, χαράρι, τσουβάλι, μεγάλο ταγάρι, μέγανος τορβάς.*

³⁸³ Β' Κορ. 10, 10: *ὅτι αἱ ἐπιστολαὶ μὲν, φησὶν, βαρεῖαι καὶ ἰσχυραὶ, ἡ δὲ παρουσία τοῦ σώματος ἀσθενῆς καὶ ὁ λόγος ἐξουθενημένος.*

Δ. Γεωγραφία και Θεολογία: Χωρία με Αρχαιολογικές «Παραπομπές»

Σε άλλη μελέτη μου σημειώνω τα εξής³⁸⁴: Είναι σημαντικό για να κατανοήσουμε τα βιβλικά κείμενα να ταξιδέψουμε στους Χώρους της Μεσογείου, όπου αυτά εκτυλίχθηκαν. Η Γεωγραφία επηρεάζει βαθιά τη Θεολογία. Βεβαίως και η Τεχνολογία μάς προσφέρει δυνατότητες να γίνουμε «εικονικοί Προσκυνητές των Αγίων Τόπων», αλλά είναι κάτι εντελώς διαφορετικό να δούμε και να αναπνεύσουμε και να μυρίσουμε τους Χώρους, όπου εκτυλίχθηκαν τα γεγονότα (αναψηλαφώντας και γενικότερα το «περιβάλλον» που διασώζεται ακόμη σε μεμονωμένες κοινωνίες της επαρχίας). Υπάρχει μία πολύ ωραία σειρά Podcasts με τον τίτλο *Listening to the Land*. Η ίδια η ερευνήτρια προσφέρει και μια άλλη σειρά με τίτλο *Context Matters*. Εκεί συνειδητοποιούμε πώς τελικά κανείς ερευνητής δεν είναι αντικειμενικός αλλά κουβαλά πάντα μαζί του τους προγόνους του, τα παιδικά χρόνια (που είναι και η «πατρίδα μας»), τις κλίσεις και τις κλήσεις του, αλλά και την Εποχή Του. Σήμερα υπάρχουν κορυφαίοι ερευνητές, οι οποίοι για μεγάλο διάστημα δεν ασχολούνται καθόλου με το αντικείμενο της έρευνάς τους, αλλά με τη Μουσική ή με άλλες δραστηριότητες, ώστε να γίνουν αυτό που ονομάζει και ο Ντα Βίντσι «*Homo Universalis*». Σίγουρα βοηθά να γίνουν περιπατητικοί, όπως οι δύο Μαθητές που διαλέγονταν σε πορεία καθ' οδόν και μάλιστα έντονα έχοντας εγκαταλείψει την Αγία Πόλη.

Αρκετά χωρία των Επιστολών Προς Κορινθίους δεν είναι δυνατόν να κατανοηθούν χωρίς να έχουμε υπόψη τα σχετικά «τοπόσημα»:

Α' Κορινθίους	
⁹ Δοκῶ γάρ, ὁ Θεὸς ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν ὡς ἐπιθανατίους , ὅτι θεάτρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις.	

³⁸⁴ Μελετώντας την Βίβλο στην εποχή της Τεχνητής Νοημοσύνης. Προτάσεις για μια εναλλακτική Ανάγνωση των ιερών κειμένων σε συνδυασμό με την χρήση των Μεγάλων Γλωσσικών Μοντέλων. *Συνοχή (SYNOCHI)* – Επιστημονικό Περιοδικό Τμήματος Θεολογίας ΕΚΠΑ, 2 (2023), 177-195. 193

**ΘΕΑΤΡΟ -ΑΡΕΝΑ ΚΟ-
ΡΙΝΘΟΥ**

¹⁰ ἡμεῖς μωροὶ διὰ Χριστόν, ὑμεῖς δὲ φρόνιμοι ἐν Χριστῷ· ἡμεῖς ἀσθενεῖς, ὑμεῖς δὲ ἰσχυροί· ὑμεῖς ἔνδοξοι, ἡμεῖς δὲ ἄτιμοι. [...] ¹³ δυσφημούμενοι παρακαλοῦμεν· ὡς **περικαθάρματα** τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν, πάντων **περίψημα** ἕως ἄρτι. (4, 13. 4, 9-10)

εἰ κατὰ ἄνθρωπον **ἐθηριομάχησα** ἐν Ἐφέσῳ, τί μοι τὸ ὄφελος; εἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, φάγωμεν καὶ πίωμεν, αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν. (15, 32)

²⁴ Οὐκ οἶδατε ὅτι οἱ ἐν σταδίῳ τρέχοντες πάντες μὲν τρέχουσιν, εἷς δὲ λαμβάνει τὸ βραβεῖον; οὕτως τρέχετε ἵνα καταλάβητε.

²⁵ πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται, ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἵνα **φθαρτὸν στέφανον λάβωσιν**, ἡμεῖς δὲ ἄφθαρτον.

²⁶ ἐγὼ τοίνυν οὕτως τρέχω ὡς οὐκ ἀδήλως, οὕτως πυκτεύω ὡς οὐκ ἀέρα δέρων·

<p>²⁷ ἀλλὰ ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μή πως ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι.</p> <p>(9, 24-27)</p>	<p>ΙΣΘΜΙΑ = αγώνες, οι πλέον δημοφιλείς μετά τους Ολυμπιακούς. Απαραίτητη η χρήση σκηνών, που αγόραζαν και από το Εργαστήρι του Ακύλα κατασκευασμένες «διά χειρός» Παύλου³⁸⁵.</p>
<p>²⁵ Πᾶν τὸ ἐν μακέλλῳ πωλούμενον ἐσθίετε μηδὲν ἀνακρίνοντες διὰ τὴν συνείδησιν· ²⁶τοῦ Κυρίου γὰρ ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. (10, 25-26)</p>	<p>ΜΑΚΕΛΛΟΝ</p> <p>(κρεοπωλείο και ιχθυοπωλείο, όπου πωλούνταν κρέατα, τα οποία πριν είχαν θυσιασθεί κι έπρεπε να καταναλωθούν, καθώς οι τρόποι συντήρησης ήταν ελάχιστοι)</p>
<p>⁵ καὶ γὰρ εἶπερ εἰσὶν λεγόμενοι θεοὶ εἴτε ἐν οὐρανῷ εἴτε ἐπὶ γῆς,</p>	<p>ΝΑΟΙ – ΙΕΡΑ</p>

³⁸⁵ Βλ. Σ. Δεσπότη, Παύλος και σωματική Γυμνασία, Ανθρώπινο Πρόσωπο και Ἦθος στην Καινή Διαθήκη. Η Κ.Δ. στον 21^ο αι. Τόμ. Β', Βιβλικές Μελέτες στη Βιβλική Ηθική, Αθήνα: Άθως 2008, 443-471.

<p>ὥσπερ εἰσὶν θεοὶ πολλοὶ</p> <p>καὶ κύριοι πολλοί,</p> <p>⁶ ἀλλ' ἡμῖν εἷς Θεὸς ὁ Πατὴρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν,</p> <p>καὶ εἷς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστὸς δι' οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ.</p>	<p>(ὅπως αὐτὸ τῆς Δήμητρας, ὅπου πραγματοποιούνταν συνεστιάσεις πρὸς τιμὴν τῶν γενεθλίων ἢ ἄλλων ἐπετειῶν με ἀμφιτρώνα τον Σέραπι ἢ ἄλλους εἰδωλολατρικούς θεούς.</p>
<p>⁵πᾶσα δὲ γυνὴ προσευχομένη ἢ προφητεύουσα ἀκατακαλύπτῳ τῇ κεφαλῇ καταισχύνει τὴν κεφαλὴν αὐτῆς· ἔν γάρ ἐστιν καὶ τὸ αὐτὸ τῇ ἐξυρημένη.</p> <p>⁶εἰ γὰρ οὐ κατακαλύπτεται γυνή, καὶ κειράσθῳ· εἰ δὲ αἰσχρὸν γυναικὶ τὸ κείρασθαι ἢ ξυρᾶσθαι, κατακαλυπτέσθῳ.</p> <p>⁷Ἄνῆρ μὲν γὰρ οὐκ ὀφείλει κατακαλύπτεσθαι τὴν κεφαλὴν εἰκὼν καὶ δόξα θεοῦ ὑπάρχων· ἡ γυνὴ δὲ δόξα ἀνδρός ἐστιν.</p> <p>⁸ οὐ γὰρ ἐστὶν ἀνὴρ ἐκ γυναικὸς ἀλλὰ γυνὴ ἐξ ἀνδρός·</p> <p>⁹ καὶ γὰρ οὐκ ἐκτίσθη ἀνὴρ διὰ τὴν γυναῖκα ἀλλὰ γυνὴ διὰ τὸν ἄνδρα.</p>	<p>ΟΙΚΙΕΣ – Βίλες</p> <p>(ὅπως αὐτὴ τῆς Ἀναπλόγας), ὅπου θὰ μπορούσαν νὰ φιλοξενηθοῦν στο αἶθριο γύρω στα 30 άτομα (= κατ' οἶκον Ἐκκλησία)</p>

<p>¹⁰ διὰ τοῦτο ὀφείλει ἡ γυνὴ ἐξουσίαν ἔχειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διὰ τοὺς ἀγγέλους.</p> <p>¹¹ πλὴν οὔτε γυνὴ χωρὶς ἀνδρὸς οὔτε ἀνὴρ χωρὶς γυναικὸς ἐν κυρίῳ· (11, 5-11)</p>	
<p>¹² βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους, τότε δὲ ἐπιγνώσομαι καθὼς καὶ ἐπεγνώσθην. (13, 12)</p>	<p>ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΧΑΛΚΟΥ</p> <p>(ἡ Κόρινθος φημιζόταν για τα συγκεκριμένα προϊόντα)</p>
<p>⁶ Νῦν δέ, ἀδελφοί, ἐὰν ἔλθω πρὸς ὑμᾶς γλώσσαις λαλῶν, τί ὑμᾶς ὠφελήσω ἐὰν μὴ ὑμῖν λαλήσω ἢ ἐν ἀποκαλύψει ἢ ἐν γνώσει ἢ ἐν προφητείᾳ ἢ [ἐν] διδαχῇ;</p> <p>⁷ ὅμως τὰ ἄψυχα φωνὴν διδόντα, εἴτε αὐλὸς εἴτε κιθάρα, ἐὰν διαστολὴν τοῖς φθόγγοις μὴ δῶ, πῶς γνωσθήσεται τὸ αὐλούμενον ἢ τὸ κιθαριζόμενον;</p> <p>⁸ καὶ γὰρ ἐὰν ἄδηλον σάλπιγξ φωνὴν δῶ, τίς παρασκευάζεται εἰς πόλεμον;</p> <p>⁹ οὕτως καὶ ὑμεῖς διὰ τῆς γλώσσης ἐὰν μὴ εὔσημον λόγον δῶτε, πῶς γνωσθήσεται τὸ λαλούμενον; ἔσεσθε γὰρ εἰς ἀέρα λαλοῦντες.</p> <p>¹⁰ τοσαῦτα εἰ τύχοι γένη φωνῶν εἰσιν ἐν κόσμῳ καὶ οὐδὲν ἄφωνον· (14, 6-10)</p>	<p>ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ και Ηχεία</p> <p>(«Χαλκός ηχών»)</p>

<p>²⁹ Ἐπεὶ τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν; εἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ αὐτῶν;</p> <p>³⁰ Τί καὶ ἡμεῖς κινδυνεύομεν πᾶσαν ὥραν;</p> <p>³¹ καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω, νή τὴν ὑμετέραν καύχησιν, [ἀδελφοί,] ἣν ἔχω ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν. (15, 29-31)</p>	<p>ΠΛΟΥΤΩΝΕΙΟ</p> <p>(= Εἴσοδος στον Κάτω Κόσμο)</p>
--	---

<p>Β' Κορινθίους</p>		
<p>¹⁴ Τῷ δὲ Θεῷ χάρις τῷ πάντοτε θριαμβεύοντι ἡμᾶς ἐν τῷ Χριστῷ καὶ τὴν ὁσμὴν τῆς γνώσεως αὐτοῦ φανεροῦντι δι' ἡμῶν ἐν παντὶ τόπῳ·</p> <p>¹⁵ ὅτι Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν τῷ Θεῷ ἐν τοῖς σωζομένοις καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις,</p> <p>¹⁶ οἷς μὲν ὁσμὴ ἐκ θανάτου εἰς θάνατον, οἷς δὲ ὁσμὴ ἐκ ζωῆς εἰς ζωὴν. καὶ πρὸς ταῦτα τίς ἰκανός;</p> <p>¹⁷ οὐ γὰρ ἐσμεν ὡς οἱ πολλοὶ καπηλεύοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὡς ἐξ</p>	<p>ΘΡΙΑΜΒΟΣ = Πανηγυρική «Μεγάλη Εἴσοδος» του νικητῆ Στρατηγού στην Πόλη με συγκεκριμένο τελετουργικό (ὅπως ἡ χρῆση θυμιάματος – οσμῆς εὐωδίας, ἡ ὁποία ἀπέτρεπε ταυτόχρονα ενοχλητικὰ μολυσματικὰ ἕντομα)</p>	

<p>είλικρινείας, ἀλλ' ὡς ἐκ θεοῦ κατέναντι θεοῦ ἐν Χριστῷ λαλοῦμεν. (2, 14-17)</p>		
<p>⁷Ἐχομεν δὲ τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσιν, ἵνα ἡ ὑπερβολὴ τῆς δυνάμεως ἧ τοῦ θεοῦ καὶ μὴ ἐξ ἡμῶν·</p> <p>⁸ἐν παντὶ θλιβόμενοι ἀλλ' οὐ στενοχωρούμενοι, ἀπορούμενοι ἀλλ' οὐκ ἐξαπορούμενοι,</p> <p>⁹διωκόμενοι ἀλλ' οὐκ ἐγκαταλειπόμενοι, καταβαλλόμενοι ἀλλ' οὐκ ἀπολλύμενοι. (4, 7-9)</p>	<p>ΣΚΕΥΗ ΟΣΤΡΑΚΙΝΑ³⁸⁶,</p> <p>ὅπου αποκρύπτονταν καὶ φυλάσσονταν νομίματα καὶ ἄλλα πολύτιμα αντικείμενα</p>	
<p>⁷καὶ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἀποκαλύψεων. διὸ ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι, ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκί, ἄγγελος σατανᾶ, ἵνα με κολαφίζῃ, ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι.</p> <p>⁸ ὑπὲρ τούτου τρις τὸν κύριον παρεκάλεσα ἵνα ἀποστῇ ἀπ' ἐμοῦ.</p> <p>⁹ καὶ εἴρηκέν μοι· ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου, ἡ γὰρ δύναμις ἐν ἀσθενείᾳ τελεῖται. ἡδιστα οὖν μᾶλλον καυχῆσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου, ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμὲ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ.</p>	<p>ΑΣΚΛΗΠΕΙΟ – ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΟΡΙΝΘΟΥ</p> <p>(με αναθήματα ἀπὸ θεραπευμένα μέλη)</p>	

<p>(12, 7-9)</p>		
<p>ΠΡΑΞΕΙΣ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ Γαλλίωνος δὲ ἀνθυπάτου ὄντος τῆς Ἀχαΐας, κατεπέστησαν ὁμοθυμαδὸν οἱ Ἰουδαῖοι τῷ Παύλῳ καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἐπὶ τὸ βῆμα</p> <p>¹³ λέγοντες ὅτι παρὰ τὸν νόμον ἀναπείθει οὗτος τοὺς ἀνθρώπους σέβεσθαι τὸν θεόν.</p> <p>(18, 12-13)</p>	<p>ΒΗΜΑ – ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ</p>	<p>Πρβλ. το προαναφερθέν Υπόμνημα τοῦ Ἀμφιλόχιου Παπαθωμά στην Α΄ Κορινθίους με ἔμφαση σε ὄρους που σχετίζονται με τη Δίκη.</p>
<p>ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ Συνίστημι δὲ ὑμῖν Φοίβην τὴν ἀδελφὴν ἡμῶν, οὗσαν [καὶ] διάκονον τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Κεγχρεαῖς,</p> <p>² ἵνα αὐτὴν προσδέξησθε ἐν κυρίῳ ἀξίως τῶν ἀγίων καὶ παραστήτε αὐτῇ ἐν ᾧ ἂν ὑμῶν χρῆζη πράγματι· καὶ γὰρ αὐτὴ προστάτις πολλῶν ἐγενήθη καὶ ἐμοῦ αὐτοῦ.</p> <p>(16, 1-2)</p>		
<p>²³ ἀσπάζεται ὑμᾶς Γάϊος ὁ ξένος μου καὶ ὅλης τῆς ἐκκλησίας. ἀσπάζεται ὑμᾶς Ἔραστος ὁ οἰκονόμος τῆς πόλεως καὶ Κούαρτος ὁ ἀδελφός. (16, 23)</p>	<p>ΟΙΚΙΑ - ΠΥΡΑΜΙΔΑ</p>	

Ε. Η Ρητορική Τέχνη ως κατεξοχήν παράμετρος Ερμηνείας

Μία βασική ερμηνευτική αρχή προκειμένου ο «αναγνώστης» της επιστολής να κατανοήσει το μήνυμα τού αποστολέα της είναι να λάβει υπόψη τη ρητορική Τέχνη και το πώς αυτή εφαρμόζεται σε ολόκληρη την Επιστολή, καθώς πλέον απόψεις ότι τα βιβλία της Κ.Δ. συνιστούν άθροισμα αποσπασματικών κειμένων δεν ευδοκούν, εκτός από την περίπτωση της *Β' Κορινθίους*.

Εσχάτως με το θέμα, όσον αφορά στην *Α' Κορινθίους*, ασχολήθηκε ο J. Christian, *Paul and the Rhetoric of Resurrection: 1 Corinthians 15 as Insinuatō* (Brill, 2022 = Παύλος και Ρητορική της Ανάστασης: Η *Α' Κορινθίους* εξεταζόμενη επί τη βάση της ρητορικής τεχνικής της υπαινικτικής στρατηγικής). Αυτός διακρίνει μεταξύ «ελληνικής» και λατινικής ρητορικής τέχνης, η οποία, όταν έκρινε ότι δεν συνέτρεχαν οι συνθήκες, τοποθετούσε το κυρίως θέμα της Ομιλίας στο τέλος, ώστε κατεξοχήν μέσω υπαινιγμών να αναιρέσει προκαταλήψεις των ακροατών είτε απέναντι στο πρόσωπο του ρήτορα είτε απέναντι σε συγκεκριμένη θεματολογία: εν προκειμένω ότι το σώμα – σήμα (= φυλακή) θα «ανθίσει» κατά τα τελικά Έσχατα. Είναι σαφές ότι το Κείμενο πλαισιώνεται από αναφορές στα δύο πλέον σημαντικά θέματα της Επιστολής, εκ των οποίων το σπουδαιότερο είναι το έσχατο: πρόκειται για τον Σταυρό και την Ανάσταση του Σώματος και των σωμάτων, γεγονός που αποδομεί και τα βασικά επιχειρήματα των «ισχυρών» «αγίων» της Κορίνθου. Επειδή το θέμα της ανάστασης των σωμάτων είναι το πλέον δυσπαράδεκτο από τους παραλήπτες θίγεται στο τέλος, όπου έχουμε και την κλιμάκωση της επιστολής.

Ήδη στην Εισαγωγή της Επιστολής (στο Exordium), μετά τον επιστολικό Χαιρετισμό, ο Π. θίγει τα βασικά θέματα (dispositio), τα οποία θα τον απασχολήσουν στο Κείμενο, ενώ στο τέλος αντιμετωπίζει το κατεξοχήν πρόβλημα της Εκκλησίας των Κορινθίων (μιας πόλης ελληνικής όπου κυριαρχούσε ο ανταγωνισμός [«αγών» - αριστεία] σε όλα τα επίπεδα): τα σχίσματα (στ. 9-10) :

⁴ Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου πάντοτε περὶ ὑμῶν

ἐπὶ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ τῇ δοθείσῃ ὑμῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ,

⁵ ὅτι ἐν παντὶ ἐπλουτίσθητε ἐν αὐτῷ,

ἐν παντὶ λόγῳ (κεφ. 1-4)

καὶ πάσῃ γνώσει (κεφ. 8-10)

⁶ καθὼς τὸ μαρτύριον τοῦ Χριστοῦ ἐβεβαιώθη ἐν ὑμῖν,

⁷ ὥστε ὑμᾶς μὴ ὑστερεῖσθαι ἐν μηδενὶ χαρίσματι ἀπεκδεχομένους (κεφ. 11-14)

τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ·

⁸ ὅς καὶ βεβαιώσει ὑμᾶς ἕως τέλους ἀνεγκλήτους ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ [Χριστοῦ].

⁹ Πιστὸς ὁ Θεός, δι' οὗ ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν.

¹⁰ Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,

ἵνα τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες καὶ μὴ ᾗ ἐν ὑμῖν σχίσματα,

ᾗτε δὲ κατηρτισμένοι ἐν τῷ αὐτῷ νοῦ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ. (Πρόθεση – «Περίληψη Κειμένου»)

¹¹ ἔδηλώθη γάρ μοι περὶ ὑμῶν, ἀδελφοί μου, ὑπὸ τῶν Χλόης ὅτι ἔριδες ἐν ὑμῖν εἰσιν.

Στους τελευταίους στίχους εξάιρεται και το βασικό πρόβλημα, το οποίο καλεῖται να επιλύσει η Α' Κορ. ἐνόψει και της ἐλευσης της Ημέρας του Κυρίου, γεγονός το οποίο υπογραμμίζει και η κατακλείδα της επιστολής με το *Μαραναθά*.

Στο πλαίσιο της θεολογίας του Σταυρού (*εἰσαγωγή*) και της Ανάστασης (*ἐπίλογος*) και της αναμονής της Παρουσίας πρέπει να ερμηνευθούν και οι παραινέσεις του Π. προς τους σκλάβους και τις γυναίκες, στις οποίες, ὅπως προαναφέρθηκε, στο κεφ. 11 προτείνει το κάλυμμα (ὡστε να προφητεύουν ανεμπόδιστα) και στο κεφ. 14 να σιωποῦν κατά τη σύναξη ὡστε αὐτή να πραγματοποιεῖται «ευσχημόνως». Ἰδίως η τελευταία ἐντολή ἐντάσσεται στην ἐνότητα των κεφ. 12-14, η οποία ἔχει ως ἐπίκεντρο τον Ὑμνο της Ἀγάπης.

Συμπεράσματα

Νομίζω ὅτι κατέστη σαφές ὅτι η ουσιαστική συζήτηση μεταξύ Ερευνητῶν ὅλων των ἐιδικότητων θα συνδράμει στην σφαιρικότερη Ερμηνεία των Επιστολῶν του Π. στην Ελλάδα. Στον ἴδιο στόχο θα συνδράμει (α) το να *διακρίνουμε* στις *Προς Κορινθίους* τις ἀπόψεις του Π. ἀπὸ ἐκείνες των παραληπτῶν, (β) το να *εξιχνιάσουμε* τον *σαρκασμό* του ἀποστόλου των Εθνῶν σε συγκεκριμένα σημεία (τα οποία συνεπῶς πρέπει να ἐξηγηθῶν και ἀναλόγως), ὅπως και (δ) να ἀνακαλύψουμε τη συνδρομή της *Γεωγραφίας* στην Ερμηνευτική και τη Θεολογία. (ε) Τέλος εἶναι ἀποκαλυπτική ἐρμηνευτικά η συνειδητοποίηση του πῶς ἀσκεῖται η ρητορική Τέχνη στο συνολικό κείμενο, ὡστε να κατανοηθῶν ὀρθά τα «ἐπὶ μέρους».

Με αφορμή τα ανωτέρω και συμπληρωματικά προς το κείμενο «How to Read the Bible New Testament Letters»³⁸⁷ του ενδιαφέροντος Bible Project, τολμώ να προσφέρω τις παρακάτω πρακτικές συμβουλές, ώστε η μελέτη των επιστολών του Παύλου να μην οδηγήσουν σε «στρέβλωση», όπως ήδη τον 1^ο αι. συνέβαινε σύμφωνα και με την *Β' Πέτρου* και μάλιστα *πρός τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀπώλειαν* (3, 16). Σημειωτέον ότι η συγκεκριμένη *Καθολική Επιστολή* θεωρεί τις επιστολές του Π. ιερές «Γραφές», τη στιγμή μάλιστα που στους αρχαίους Κώδικες οι Καθολικές Επιστολές (οι οποίες γράφτηκαν από τους Κορυφαίους και τα αδέρφια του Κυρίου) προηγούνταν των παύλειων. Στηρίζομαι στους «κανόνες» τῆς Γραμματική Τέχνης, τους οποίους εκπόνησε ο εξαιρετικά δημοφιλής και κατά τα βυζαντινά χρόνια Διονύσιος ο Θράξ (1^{ος} αι. μ.Χ.: βλ. Επίμετρο Ι) όπου ως πρώτα βήματα κατανόησης Κειμένου, τοποθετεί (α) την μεγαλόφωνη ανάγνωση, όπως και (β) το να διακρίνει κάποιος το γένος ενός Κειμένου (ώστε αν μην ερμηνεύει μια Επιστολή ωςάν Δοκίμιο). Επιπλέον στο Επίμετρο Ι παραθέτω την τόσο σημαντική επισήμανση των Στοικῶν στην ερμηνεία ενός λεξήματος. Συγκεκριμένα διακρίνουν σημαινόμενον, σημαίνον (= μορφή), τυγχάνον (αντικείμενο αναφοράς). Τέλος στην ίδια συνάφεια παραθέτω από τη δημοσίευση του αείμνηστου Καθηγητή Η. Οικονόμου, «Το σημειολογικό Σύστημα της Παλαιάς Διαθήκης (Κατά την «Εισαγωγήν εις τας Αγίας Γραφάς» του Αδριανού)» τα έξι σημεία της *προτεινόμενης* από τον Αδριανό διαδικασίας για τὴ διδασκαλία τῆς Παλαιάς Διαθήκης.

Βήμα 1: Όπως δηλώνει και ο επίλογος της *Προς Κολοσσαείς* (4, 16) οι επιστολές δεν γράφτηκαν για ατομική ανάγνωση, αλλά για δημόσια «ενεργητική ακρόαση» στο πλαίσιο της (απογευματινής) σύναξης της κοινότητας, η οποία ονομαζόταν με τον πολιτικό όρο «Εκκλησία» και είχε αυτο-συνειδησία της οικουμενότητάς της, η οποία «σημαινόταν» μέσω του Κυριακού Δείπνου και της «πνευματικής» βρώσης και της πόσης. Σύμφωνα με το προαναφερθέν χωρίο τῆς *Προς Κολοσσαείς*, θα πρέπει να ετοιμαστεί αντίγραφο της επιστολής και να αποσταλεί στη Λαοδικεία, όπως και εκείνοι να ακούσουν το γράμμα, που έχει αποσταλεί στους Λαοδικείς. Άρα το πρώτο βήμα εντοπίζεται στην πολλαπλή ενεργητική ακρόαση μιας Επιστολής είτε από έναν δόκιμο Αναγνώστη – «Ερμηνευτή» είτε μέσω της προσωπικής ανάγνωσης *εκφώνως*.

Κατά τη δεύτερη «Ανά+Γνωση», αφού ακούσουμε ενεργητικά την *Εισαγωγή* της Επιστολής (όπου στο τέλος, στην Πρόθεση, όπως ήδη συμπυκνώνεται με «δύο στίχους» όλο το περιεχόμενο), κατόπιν ακούμε μέσω της «εμμελούς» ανάγνωσης τις ενότητες τῆς Επιστολής από το Τέλος προς την Αρχή. Στον Επίλογο, εκτός των ασπασμών, τα λόγια, τα οποία συνήθως θεωρούνται

³⁸⁷ https://d1bsmz3sdihlpr.cloudfront.net/media/Study%20Notes/H2R%20Letters_Video%20Notes_2.pdf

αποχαιρετισμοί, είναι σημαντικά, διότι προδίδουν ποιος ακριβώς σκοπός κινητοποίησε τον συγγραφέα στη συγγραφή. Στην αρχή ενός Κειμένου συνήθως στον αρχαίο Κόσμο αποτυπώνεται το ήθος του ομιλητή, ενώ στον επίλογο διεγείρεται το Πάθος τού ακροατή. Άλλωστε σήμερα διαπιστώνεται ότι είναι «πλαστή» η διάκριση των Επιστολών σε δογματικό και ηθικό μέρος. Οι επιστολές, και μάλιστα του Π. (οι οποίες είναι εξαιρετικά εκτετατεμένες), είναι «κοντσέρτα» με ισοδύναμα μέρη. Σημειωτέον ότι, εάν επιθυμούμε να εξετάσουμε το πώς ανδρώθηκε ο Χριστιανισμός και η Θεολογία του Π., καλόν θα ήταν να μελετήσουμε γενικότερα τις επιστολές του σύμφωνα με την αρχαιότητά τους: οπότε πάλι θα ξεκινήσουμε μάλλον από το «τέλος» του «Κανόνα» (Α' + Β' Θεσ.), οδεύοντας προς την «αρχή».

Βήμα 2: Κατά την τρίτη «Ανά+Γνωση» ή / και την απόδοση του Κειμένου στη νεοελληνική, αντικαθιστούμε όρους – κλειδιά των επιστολών, λαμβάνοντας υπόψιν το εννοιολογικό «φορτίο» που είχαν στην εποχή τους: Για παράδειγμα αντικαθιστούμε τον όρο «Χριστός» (ο οποίος σήμερα γίνεται αντιληπτός ως το «επώνυμο» του Ιησού) με τον όρο «Μεσσίας», τον όρο «Κύριος» με τον όρο «πλανητάρχης», καθώς πολλές φορές ο Π. ασκεί έμμεση πολεμική στον «Υιό τού Θεού» Αυτοκράτορα και το προπαγανδιστικό «ευαγγέλιο της ευημερίας» της Αιώνιας Πόλης - Ρώμης. Παραθέτω κι άλλες εναλλακτικές αποδόσεις, οι οποίες βεβαίως χωρούν «συζήτηση»: «δούλος Κυρίου» = σκλάβος του αληθινού Κυρίου, κήρυξ = ντελάλης της νέας Βασιλείας, απόστολος = πρέσβυς κι «επίσημος εκπρόσωπος» ενός «εναλλακτικού» δεσπότη - αφέντη, οικονόμος = manager του οίκου, Σταυρός = απόλυτα εξευτελιστικός θάνατος (βλ. και Επίμετρο II).

Βήμα 3: Τα ρήματα, τα οποία στην Ελληνική είναι όροι «ενεργειακοί», καθώς «φέρουν» το φορτίο μιας πρότασης, στον Π. λειτουργούν ως «στικάκια με τεράστια μνήμη» κατεξοχήν από την Έξοδο του λαού από την «χώρα της σκλαβιάς» προς την Γη της Επαγγελίας μέσω πάντα μιας Ερήμου. Είναι κάτι σαν «σακ βουαγιάζ» (τσάντες ταξιδιού) γεμάτα αναμνήσεις λυτρωτικές για την λατρεύουσα Κοινότητα, η οποία συνάζεται για να εορτάσει το Πέσαχ (= πέρασμα). Καλό θα ήταν η ανάγνωσή τους να συνοδεύεται από μία μικρή παύση ώστε να ανακαλέσουμε τις *συμπυκνωμένες* «ιστορίες» που ξετυλίσσονται νοερά ως αλληλοδιαδοχικές «παραουσιάσεις – slides», που βιώνονται κατεξοχήν στις ειορτές του Πάσχα ή του Εξιλασμού: Λυτρώνω = εξαγοράζω έναν σκλάβο, σώζω = καθιστώ ψυχοσωματικά υγιή, εξιλεώνω = αποκαθιστώ τη σχέση με τον Θεό Πατέρα.

Βήμα 4: Σε ένα κείμενο, εκτός από τα «μαύρα» τυπογραφικά στοιχεία, υπάρχουν και τα λευκά σημεία ή «κενά της αφήγησης» (gaps). Είναι αυτά που συμπληρώνει ο ακροατής, όταν γνωρίζει καλά τον κόσμο στον οποίο ζει και γράφει ο συγγραφέας, ώστε να αποφεύγει τους

«αναχρονισμούς» (βλ. Επίμετρο 2). Ήδη τονίσαμε ότι περικοπές των *Προς Κορινθίους* συνδέονται με το Θέατρο, το Δικαστήριο, την Αγορά / το Φόρουμ (= τον «δημόσιο Χώρο»). Στην αναφορά στα τελικά Έσχατα στις παύλειες επιστολές κυριαρχούν δύο μοτίβα: ο Πόλεμος και η Δίκη - Κρίση. Εν προκειμένω βοηθά ουσιαστικά η προαναφερθείσα συνεχής διάδραση του θεολόγου ερμηνευτή με την επιγραφική, αρχαιολογία και τις άλλες συναφείς επιστήμες. Οι Παπυρολόγοι, όπως ο προμνημονευθείς Α. Παπαθωμάς, συνήθως αντλούν υλικό από την Αίγυπτο. Μας δίνουν όμως πολύτιμες πληροφορίες για την κοινή χρήση και σημασία των λέξεων κατά τα αυτοκρατορικά χρόνια.

Βήμα 5: Στην επόμενη ακρόαση της Επιστολής ακολουθούμε τις Οδηγίες «How to Read the Bible New Testament Letters»³⁸⁸ του ενδιαφέροντος Bible Project. Εκεί ως βήματα για την ανίχνευση της κύριας ιδέας και της ρητορικής ροής μιας επιστολής της Καινής Διαθήκης.

Βήμα 1: Απομονώστε τις κύριες παραγράφους

Βήμα 2: Μελετήστε τις κύριες ιδέες/σημεία της εναρκτήριας παραγράφου

Βήμα 3: Προσδιορίστε τις κύριες ιδέες και τον ρητορικό στόχο της παραγράφου

Βήμα 4: Προσδιορισμός των σχέσεων μεταξύ των παραγράφων

Επισημαίνουμε τα συνώνυμα λεξήματα και τις αντιθέσεις εντός μίας παραγράφου κι εν συνεχεία την αλληλουχία των Παραγράφων. Δεν λησμονούμε ότι τα χωρία της Π.Δ. (που χρησιμοποιεί ο Π. συνήθως μέσω της μετάφρασης των Ο΄) πολλές φορές είναι «υπερσύνδεσμοι» (hyperlinks), που παραπέμπουν σε ολόκληρες Ενότητες της Βίβλου. Εν προκειμένω εξαιρετικά χρήσιμο είναι το έργο της Κ. Παπαδημητρίου: *Τα Λεξιλόγια του αποστόλου Παύλου. σημασιολογική και πολιτισμική ερμηνευτική ανάλυση ειδικών λεξιλογικών όρων μέσα στο Παύλειο corpus* (Θεσσαλονίκη: Ostracop 2017). Αξιόλογο είναι και το τετράτομο έργο του Ν. Σωτηροπούλου, *Ερμηνεία Δυσκόλων Χωρίων της Αγίας Γραφής*³⁸⁹, με την έρευνα που επιτελεί σε διαφορετικά λεξήματα και το εννοιολογικό τους φάσμα στους Ο΄, το κείμενο των οποίων επιλέγει ο Π. για να παραθέσει κείμενα της Π.Δ..

Σε αυτό το βήμα είναι πολύ σημαντικό από το κείμενο «How to Read the Bible New Testament Letters» να γνωρίσουμε την τεχνική και τα όρια της «αντικατοπτριστικής ανάγνωσης» αλλά και το πώς η μελέτη μας οφείλει να λαμβάνει υπόψιν τα εξής τέσσερα πλαίσια:

³⁸⁸ https://d1bsmz3sdiplr.cloudfront.net/media/Study%20Notes/H2R%20Letters_Video%20Notes_2.pdf

³⁸⁹ <https://eclass.uoa.gr/modules/document/?course=SOCTHEOL105>

1. Το αφηγηματικό πλαίσιο (*Θέμα 1*: Η «εικόνα» του Θεού της Ιστορίας, *Θέμα 2*: Η Οικογένεια του Αβραάμ που κομίζει ευλογία στα έθνη, *Θέμα 3*: Ο Μεσσιανικός Δούλος - ο Ιησούς: η αυθεντική «Εικόνα» του Ανθρώπου», Οι Απόστολοι συνεχίζουν την ιστορία της θείας Οικονομίας – του «θεικού Μάνατζμεντ» του Κόσμου).

2. Το πολιτιστικό πλαίσιο ([α] Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία: Η τιμή και το όνειδος + Ιεραρχία, πατρωνία και πατριαρχία [β] Ιουδαϊσμός).

Δική μου Σημείωση: Εν προκειμένω βοηθά να συγκρίνουμε Επιστολές του Π. με ομοειδείς επιστολές τού εθνικού κόσμου: να συγκρίνουμε π.χ. την *Προς Φιλήμονα* του Π. με την αντίστοιχη Επιστολή του Πλίνιου για την επιστροφή ενός σκλάβου ή να συγκρίνουμε τις Επιστολές Αιχμαλωσίας με εκείνες άλλων δεσμοτών, όπως κάνει ο Ι. Καραβιδόπουλος³⁹⁰.

3. Το ιστορικό πλαίσιο (Δεξιότητα 1: Διαβάστε τις επιστολές ως σύνολο [*μία σύνθεση* – «*Συμφωνία*»]). Δεξιότητα 2: Αντικατοπτριστική Ανάγνωση)

Δική μου Σημείωση: Εν προκειμένω βοηθά να συγκρίνουμε ομοειδείς επιστολές του Π., όπως τις *Προς Γαλάτας* + *Ρωμαίους*, *Κολοσσαείς* + *Εφεσίους*, *Τίτον* + *Α΄ Τιμόθεον*.

4. Το λογοτεχνικό πλαίσιο (Τεχνική συγγραφής μιας Επιστολής και η Ρητορική Τέχνη, καθώς οι Επιστολές του Π. είναι *εκτενείς Ομιλίες*)

Το πόσο αποσπασματικά ερμηνεύουμε σήμερα τον Π., διακρίνεται από την εξής «αντίφαση» στη λατρευτική μας πράξη: Θεωρούμε *όνειδος* για μία γυναίκα να ομιλεί ή να ψάλλει στην κοινότητα, επικαλούμενοι το Α΄ Κορ. 14 κι αγνοώντας το κεφ. 11, όπου ο Π. ομιλεί για προφήτισσες στον χώρο της Κοινότητας ή το Ρωμ. 16, όπου μνημονεύει την *Φοίβη*, που κόμισε και προφανώς ερμήνευσε το του Π., την *επίσημο* απόστολο *Ιουνία* και την *Πρίσκα*, η οποία κατήχησε τον εγκρατή των Γραφών Απολλώ. Σημειωτέον ότι ο ίδιος ο Π., έχει επίγνωση ότι το *κύρος* των λόγων του δεν είναι ισάξιο με εκείνο των λόγων του Κυρίου. Ενόψει και της Παρουσίας του Κυρίου, την οποία στις αρχαιότερες Επιστολές αναμένει σύντομα (όσο αυτό είναι ζωντανός ή / και όταν ολοκληρώσει το Κήρυγμα στα έθνη), αναφέρει ότι είναι «καλόν για κάποιον να μην παντρεύεται» ή ότι η γυναίκα είναι «εικόνα» του άνδρα. Σημειωτέον ότι στη *Γένεση* το «κατ' εικόνα» συνδέεται ισότιμα και με τα δύο φύλα, ενώ ο Γιαχβέ θεωρεί ότι *δεν είναι καλόν να είναι μόνος του ο άνθρωπος επί της γης*. Ο ίδιος ο απόστολος των εθνών επιπλέον χρησιμοποιεί με *ελευθερία* τη Βίβλο, όπως άλλωστε

³⁹⁰ *Βιβλικές Μελέτες Β΄*, Εκδόσεις Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2000, 239-256.

συνέβαινε στην εποχή του και αποδεικνύεται από τα *Ιωβηλαία* ή τα βιβλία των Παραλειπομένων. Έτσι στο Α' Κορ. 9, 9 θεωρεί ότι ο Θεός δεν νοιάζεται για το βόδι που οργώνει, παρά μόνον για τον «ποιμένα», που αναλώνεται στο Κήρυγμα. Τον όρο «σπέρμα» άλλοτε τον συνδέει με πολλούς απογόνους (Ρωμ. 9, 7) κι άλλοτε με τον Έναν (Γαλ. 3, 16), ο οποίος ίσως εκλαμβάνεται ως συμμεριληπτικό Πρόσωπο.

Συνεπώς, επί τη βάσει και των προτάσεων του παρόντος άρθρου, οφείλουμε να εργαστούμε μεθοδικά και *συλλογικά*, ώστε να συνειδητοποιήσουμε ποια εντολή του Π. εκπληρώνει έναν συγκεκριμένο σκοπό στην εποχή του και τι από το Κήρυγμά του έχει αξία διαχρονική και άρα οφείλουμε και εμείς να διαφυλάξουμε «ως κόρη οφθαλμού».

Επίμετρο 1:

A. Διονύσιος Θραξ

- Γραμματική ἐστὶν ἐμπειρία τῶν παρὰ ποιηταῖς τε καὶ συγγραφεῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ λεγομένων. Μέρη δὲ αὐτῆς ἐστὶν ἕξ·
  - πρῶτον ἀνάγνωσις ἐντριβῆς κατὰ προσωδίαν,
  - δεύτερον ἐξήγησις κατὰ τοὺς ἐνυπάρχοντας ποιητικούς τρόπους,
  - τρίτον γλωσσῶν τε καὶ ἱστοριῶν πρόχειρος ἀπόδοσις,
  - τέταρτον ἐτυμολογίας εὐρεσις,
  - πέμπτον ἀναλογίας ἐκλογισμός,
  - ἕκτον κρίσις ποιημάτων, ὃ δὴ κάλλιστόν ἐστι πάντων τῶν ἐν τῇ τέχνῃ.

B. Στωικοί: Fragment 115, line 2 Sextus Empiricus Adv. Logicos II 12:

καὶ δὴ τῆς μὲν πρώτης δόξης προεστήκασιν οἱ ἀπὸ τῆς Στοᾶς (St V Fr II fr. 166),

τρία φάμεν, συζυγεῖν ἀλλήλοις, τό τε σημαίνον καὶ τὸ τυγχάνον

ῶν σημαῖνον μὲν εἶναι τὴν φωνήν, οἷον τὴν *Δίω*ν, σημαίνον δὲ αὐτὸ τὸ

πρᾶγμα τὸ ὑπ' αὐτῆς δηλούμενον καὶ οὗ ἡμεῖς μὲν ἀντιλαμβανόμεθα τῇ

ἡμετέρα παρυφισταμένου διανοία, οἱ δὲ βάρβαροι οὐκ ἐπαίουσι καίπερ τῆς φωνῆς ἀκούοντες, τυγχάνον δὲ τὸ ἐκτὸς ὑποκείμενον, ὥσπερ αὐτὸς ὁ Δίων.

τούτων δὲ δύο μὲν εἶναι σώματα, καθάπερ τὴν φωνὴν καὶ τὸ τυγχάνον, ἐν δὲ ἀσώματον, ὥσπερ τὸ σημαϊνόμενον πρᾶγμα, καὶ λεκτόν, ὅπερ ἀληθές τε γίνεται ἢ ψεῦδος.

καὶ τοῦτο οὐ κοινῶς πᾶν, ἀλλὰ τὸ μὲν ἔλλιπές, τὸ δὲ αὐτοτελές. καὶ τοῦ αὐτοτελοῦς τὸ καλούμενον ἀξίωμα, ὅπερ καὶ ὑπογράφοντες φασιν: ἀξίωμα ἔστιν ὃ ἔστιν ἀληθές ἢ ψεῦδος.

οἱ δὲ περὶ τὸν Ἐπίκουρον καὶ Στράτωνα τὸν φυσικὸν δύο μόνον ἀπολείποντες, σημαϊνόν τε καὶ τυγχάνον, φαίνονται τῆς δευτέρας ἔχεσθαι στάσεως καὶ περὶ τῆ φωνῆ τὸ ἀληθές καὶ ψεῦδος ἀπολείπειν.

Γ. Ο Η. Οικονόμου, «Το σημειολογικὸ Σύστημα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (Κατὰ τὴν «Εἰσαγωγὴν εἰς τὰς Ἁγίας Γραφάς» τοῦ Ἀδριανού)» ενδεικτικὰ «σημεῖα»:³⁹¹

Ἡ σημειολογία τῆς μεταφράσεως τῶν Ἑβδομήκοντα, ἐπὶ τῆς ὁποίας προφανῶς στηρίζεται ὁ Ἀδριανός, εἶναι φαινομενικῶς μόνον ἑλληνικὴ, οὐσιαστικῶς δὲ ἑλληνοεβραϊκὴ, ἐπειδὴ ἀποδίδει σημιτικὰς ἐκφράσεις καὶ ἔννοιαι. Ἡ σημειολογία τῆς Π.Δ., τὸσον ἢ μασωριτικὴ ὅσον καὶ ἡ ἀλεξανδρινὴ κοινὴ ἑλληνικὴ τῶν Ἑβδομήκοντα, χαρακτηρίζεται ἀπὸ ὅ,τι δυνάμεθα νὰ ὀρίσουμε ὡς σωματοπρεπῆ καὶ ψυχοπρεπῆ παραστατικότητα, ἐπειδὴ εἶναι προφανές τὸ «εἰκονογραφικὸ ὑπόβαθρο τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καὶ τῆς ψυχῆς».

Παρενθετικῶς, ἄς σημειωθεῖ ὅτι ἡ συνάντηση τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ μὲ τὸν Ἑλληνισμό ἐγένε με πρωτοβουλία καὶ ἐπιδίωξη τοῦ πρώτου. Γιὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ τοῦτο, ὁ Ἰουδαϊσμός ὑποχρεώθηκε νὰ προσαρμοσθεῖ, κατὰ τὸ δυνατόν, στὶς ἀπαιτήσεις τῆς ἑλληνικῆς διανοίας· πρόκειται περὶ τῆς γνωστῆς στῆ μεταφραστικὴ θεωρία πολιτισμικῆς προσαρμογῆς (acculturation). Πρέπει νὰ ὑπομνησθεῖ, ἐπίσης, ὁ γενικὸς κανόνας, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο τὸ εἰκονογραφικὸ ὑπόβαθρο τῆς πρωτογενοῦς ἀνθρώπινης γλώσσας ἔχει γενικὴ ἰσχὺ. Ἀπὸ αὐτό, ὁ ἄνθρωπος ἀνήχθη, χιλιετίαι πρὶν, ἀπὸ τὴν εἰκόνα στῆ ἀφηρημένη ἔννοια, μὲ ἀποτέλεσμα, οἱ νοηματικὲς παραστάσεις νὰ περιβληθοῦν τῆ

³⁹¹ *Επιστημονικὴ Επετηρὶς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς* Τόμ. ΛΗ, Αθήνα 2003, 171-177. <https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/THEOL225/%CE%A3%CE%97%CE%9C%CE%95%CE%99%CE%9F%CE%9B%CE%9F%CE%93%CE%99%CE%91%20%CE%A0%CE%94.pdf>. Πολὺ ενδιαφέροντα καὶ τὰ ἀρθρα του: «Προτάσεις πρὸς Ταξινόμησιν καὶ Αξιολόγησιν τῶν Πατερικῶν Ἑρμηνειῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης». Αθήναι 1973 (Ἀνάπτυπον ἐκ τοῦ Συμποσίου «Εἰσηγήσεις Ἀ' Ὁρθοδόξου Ἑρμηνευτικοῦ Συνεδρίου»). Οἱ Ἑρμηνευτικοὶ Λογότυποι (Τὰ οὐσιώδη συστατικὰ τῆς πατερικῆς Ἑρμηνευτικῆς) https://www.ecclesia.gr/greek/press/theologia/material/1982_3_7_Oikonomou1.pdf. βλ. και
(<https://eclass.uoa.gr/modules/document/?course=SOCTHEOL206>)

μορφή περιγραπτῶν παραστάσεων ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν ἀντικειμένων, λ.χ. τὸ δένδρον, ἢ τὸν ἄνεμον. Οὕτω φαίνεται ὅτι ἀπὸ τὴν περιγραπτὴ παράστασιν τοῦ δένδρου (*αἶλαχ* καὶ *αιλών*) οἱ σημιτικὲς γλῶσσες καὶ μάλιστα ἡ ἑβραϊκὴ ἀνήχθησαν εἰς τὴν ἔννοια τῆς δυνάμεως (*αἶλ*) καὶ τῆς παντοδυναμίας καὶ ἀπὸ αὐτὸ προσδιώρισαν τὸ Θεὸ ὡς *Ελώαχ* καὶ *Λίλ*. Ἡ δὲ ἑλληνικὴ ἀπὸ τὴν αἰσθητὴ, ἄν καὶ μὴ ὀρατὴ πραγματικότητά τοῦ πνεύματος (πρβλ. «Πνεῦμα ὁ Θεός»).

Ἡ διατύπωση τοῦ ἀνεικονίστου κόσμου τῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν ἀντιλήψεων παράγεται ἄλλοτε δι' ἀφαιρέσεως καὶ ἄλλοτε διὰ προσθήκης ἐννοιολογικῶν συστατικῶν εἰς τὸ συγκεκριμένον ἀντικείμενον τοῦ φυσικοῦ κόσμου. Ἡ χρηστικὴ μεταφορὰ συγκεκριμένης λέξεως ἀπὸ τῆς στάθμης τοῦ ἀντικειμένου, δηλαδὴ τῆς μορφῆς, εἰς τὴν στάθμην τῆς ἀφηρημένης χρήσεως συνιστᾷ ἀναγωγή τῶν συγκεκριμένων ὀνομασιῶν εἰς τὴν στάθμην τῶν ἐννοιῶν καὶ ἰδεῶν. Μὲ αὐτὴ τὴν αὐτόματην, θὰ ἔλεγον, νοητικὴ διαδικασία δημιουργεῖται ἡ ἀπόδοσις τῶν ἐσωτερικῶν συναρτήσεων τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου ἢ τοῦ κόσμου τῶν ἀντικειμένων εἰς τὸν ἄνθρωπον τῆς ἀφηρημένης ἀνθρώπινης διανοίας. Μὲ αὐτὴν τὴν διαδικασία, ἡ περιγραφικὴ γλῶσσα ἢ, ὅπως ὀνομάζεται ἡ γλῶσσα τοῦ μύθου τρέπεται εἰς σημιολογικὴν γέφυρα, μέσῳ τῆς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος μεταβαίνει ἀπὸ τὴν περιγραφήν τοῦ κάθε μέρους τῆς ἀντικειμενικῆς πραγματικότητος εἰς τὴν ἔννοιάν του, τίς σχέσεις του κ.λπ.

Ὡς κατακλείδα τοῦ ἔργου του (στ. 1309 καὶ 1312) ὁ Ἀδριανὸς διατύπωσε εἰς ἕξαιρέσει τὴν *προτεινόμενη διαδικασία γιὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς*.

Θεωρεῖ *πρωτίστως*, ὅτι ἀρμόζει νὰ ἐστιάζεται ἡ προσοχὴ τῶν μαθητῶν («τὴν διάνοιαν ἐφιστᾶν») εἰς τὰ θέματα τῶν κειμένων («τῶν ῥήσεων ὑποθέσεσι»)· μετὰ νὰ προσφέρεται ἡ κατὰ λέξιν ἐρμηνεία, ὥστε νὰ σχηματίζεται τὸ σύνολον τοῦ νοήματος τῶν λόγων, ὡς νὰ μὴ ὑπῆρχε τὸ νόημα («ὡς ἄν, διανοίας μὴ ὑπαρχούσης, ἢ διὰ τῶν λόγων πλάζοιτο σύστασις»). Γιὰ νὰ ἀποσαφηνίσῃ τὴν προτεινόμενη διαδικασία, ἀναφέρεται εἰς τὸ παράδειγμα τοῦ πηδαλιούχου τοῦ πλοίου, ὁ ὁποῖος ἔχει κατὰ νοῦν τὸν προορισμὸν τοῦ πλοίου καὶ συντονίζει πρὸς αὐτὸν ὅλες τὰς ἐνέργειάς του. Τὴν ἐφαρμογὴν τῆς κυβερνητικῆς αὐτῆς ἀρχῆς μεταφέρει εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἐπειδὴ, ὅπως αἰτιολογεῖ, ὅταν δὲν ὑπάρχει σαφὴς σκοπός, προκύπτουν τυχαῖες καὶ ἀσυνάρτητες ἐρμηνεῖες.

Ὑπογραμμίζει, ἐπίσης, τὴν ἀναγκαιότητα ὑπάρξεως ὁδηγοῦ τῆς ἀναγνώσεως τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἐπικαλεῖται, πάλιν, τὴν ἐμπειρίαν ἀπὸ τὴν πλεύσιν ἑνὸς πλοίου, ὅταν αὐτὴ γίνεται ἀπὸ πρόσωπον, ποῦ ἀγνοεῖ τὰ ὑφιστάμενα προβλήματα τοῦ δρομολογίου καὶ χρειάζεται νὰ τοῦ ἐπισημαίνονται τὰ δυσχερῆ σημεῖα τῆς πορείας ἀπὸ ἔμπειρον πλοηγόν. Συμπεραίνει δέ, ὅτι ὁ διδάσκων

τῆ Γραφή ὀρίζει τὴν κατεύθυνση ποὺ πρέπει νὰ λάβει ἡ σκέψη τῶν μαθητῶν (*«τὴν τῆς ἑαυτῶν διανοίας ἐπιδοῦναι ροπήν»*).

Φρονεῖ, *ὡς δεύτερον*, ὅτι πρέπει: (α) νὰ πληροφορεῖ τοὺς μαθητὲς περὶ τῶν ἰδιαιτεροτήτων τῆς Γραφῆς, (β) νὰ προσφέρει τὴ διάκριση τῶν σχημάτων (τοῦ λόγου), (γ) νὰ βοηθεῖ στὴ διάγνωση τῶν τρόπων, καὶ (δ) νὰ ἐπιδιώκει τὴ σαφήνεια τῆς κατὰ λέξιν ἐρμηνείας.

Θεωρεῖ, *τρίτον*, ὡς αὐτονόητο, ὅτι εἶναι ἀπορριπτέα ἡ ἐρμηνεία τῆς Γραφῆς χωρὶς μέθοδο καὶ χαρακτηρίζει τὴν ἀμέθοδη ἐρμηνεία ἀεροβασία (*«ἵπτασθαι μὲν, ἀλλὰ μὴ δι' ὁδοῦ βαίνειν προ-
θεμένους»*).

Ὑπογραμμίζει, *ὡς τέταρτο*, ὅτι στὴν ἐρμηνεία πρέπει νὰ ὑπάρχει μεθοδολογικὴ συνέπεια μετὰ ἐμμονῆς (*«γενναίως ἔχεσθαι καθόλου τῆς ἀκολουθίας»*), γιὰ νὰ ὀλοκληρωθεῖ ἡ ἀκριβῆς ἔννοια.

Ὑποδεικνύει, *ὡς πέμπτο*, ὅτι ἡ ἔννοια τῶν συγκεκριμένων (*«ρητῶν»*) πρέπει νὰ τίθεται μετὰ τὴν τάξη τοῦ σώματος, ἐνῶ τῶν θεωρητικῶν, σὲ σχῆμα ποὺ ἀφορᾷ στὸ σῶμα.

Σημειώνει, *ὡς ἕκτο*, ὅτι οἱ προφητεῖες ἔχουν γραφεῖ σὲ πεζὸ λόγο (*«λογάδην»*), ὅπως τοῦ Ἡσαΐου, τοῦ Ἰερεμίου, ἢ ἐμμέτρως, ὅπως οἱ Ψαλμοὶ τοῦ Δαυὶδ καὶ τὰ ὑπάρχοντα στὰ βιβλία τῆς Ἐξόδου καὶ τοῦ Δευτερονομίου. Ὅσα εἶναι ἔμμετρα καὶ παραδόθησαν μετὰ ὠδῆς δὲν εἶναι ποτὲ προφητεία (*«οὐκ ἄν ποτε εἶη προφητεία»*), ὅπως συμβαίνει στὰ λοιπὰ ἔμμετρα τῶν βιβλίων τοῦ Ἰώβ καὶ τοῦ Σολομῶντος.

Ὁ Ἀδριανὸς προσθέτει τὰ *τρία*, κατ' αὐτόν, *γνωρίσματα* (*«ιδιώματα»*) τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἐβραϊκῆς γλώσσας καὶ τὰ ἐξετάζει μετὰ βάση τὴ σημειολογία τῆς ἀλεξανδρινῆς κοινῆς ἑλληνικῆς, ὅπως αὐτὴ χρησιμοποιήθηκε ἀπὸ τοὺς Ἑβδομήκοντα (Ἰουδαίους) μεταφραστὲς τῆς Π.Δ. Τὰ *τρία* τμήματα τοῦ ἔργου εἶναι: (α) Τὸ τμήμα τῆς *σημειολογίας τῶν διανοημάτων* (*«ἐπὶ τῆς διανοίας»*), (β) Τὸ τμήμα τῆς *σημασιολογίας/σημαντικῆς* (*«ἐπὶ τῆς λέξεως»*) καὶ (γ) Τὸ τμήμα τῆς *συντάξεως* (*«ἐπὶ τῆς συνθέσεως»*).

Ἡ διαπραγμάτευση τῶν ἀνωτέρω γίνεται μετὰ ταξινομημένες διακρίσεις τῆς βιβλικῆς σημειολογίας καὶ πολλὰ παραδείγματα, προέρχονται ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη. Τοῦτο ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι ἡ σημειολογία τῆς διαστέλλεται ἀπὸ τὴ σημειολογία τῆς Παλαιᾶς. Ἡ Καινὴ Διαθήκη εἶναι συντεταγμένη μετὰ βάση τὴ σημειολογία τῆς ὀμιλουμένης, τότε, ἑλληνικῆς γλώσσας, ὑπάρχουσες δὲ ἀποκλίσεις ὀφείλονται στὴν ἐπίδραση τῆς παλαιοδιαθηκικῆς σημειολογίας. Στὶς περιπτώσεις

αὐτὲς ὁμιλοῦμε περὶ ὑπάρξεως σημιτισμῶν στὸ κείμενο. Πρέπει νὰ ὑπογραμμισθεῖ ὅτι ἡ ἔκφραση τῶν νοημάτων τῆς Καινῆς Διαθήκης, διὰ μέσου τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου, συνιστᾷ θεμελιῶδες γνῶρισμα τοῦ χριστιανικοῦ λόγου, ὁ ὁποῖος, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴ μετάφραση τῶν Ο', συνδέθηκε, πρωτογενῶς καὶ ὄχι δευτερογενῶς διὰ μέσου μεταφράσεων.

Επίμετρο 2: «Τότε» (τα «μακρὰ ἐλληνιστικά Χρόνια») καὶ «Σήμερα»

- Τότε το σύνθημα ἦταν ὁ Πολυθεϊσμός (Μεγαθεϊσμός / Ενοθεϊσμός) - σήμερα ὁ Μονοθεϊσμός
- Τότε ἡ θρησκεία διαπερνοῦσε τὰ πάντα - καὶ ἡ Φιλοσοφία ἦταν ὑπόθεση life coaching. Σήμερα εἶναι ἰδιωτικό χόμπι τοῦ σ/κ καὶ κάτι ἐσωτερι(στι)κό.
- Τότε ἡ θρησκεία καὶ ἡ «πεμπτουσία» τῆς, ἡ θυσία, συνδεόταν με τὴν οικονομική καὶ κοινωνική ζωὴ: Υπήρχαν Εστιατόρια στα Ἱερά.
- Για πολλὰ χρόνια ὁ Πόλεμος ἦταν «ἡ ἐργοστασιακὴ ρύθμιση» (default mode) τῆς Ἀνθρωπότητας. Ἡ Εἰρήνη τῆς Ρώμης (Pax Romana καὶ Pax Deorum) ἦταν μιὰ καινοτομία. Για πρώτη φορά τὸ φῶς δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν Ἀνατολή (ex Oriente lux) ἀλλὰ ἀπὸ τὴ Δύση!
- Τότε οἱ ἄνθρωποι ἦταν δίγλωσσοι (Κοινὴ Ἑλληνικὴ καὶ τοπολαλιά) - σήμερα ὄχι ἀπαραίτητα (ιδίως στὸν ἀγγλόφωνο Χώρο).
- Τότε ἡ σκλαβιά δὲν συνδεόταν με τὴ φυλὴ (ράτσα), ἀλλὰ ἦταν κάτι σαν τὸν ηλεκτρισμὸ ἢ τὰ υγρά καύσιμα σήμερα.
- Τότε δὲν υπήρχε ἰδιωτικὴ ζωὴ, ἀλλὰ τὰ πάντα ἐξαρτώνταν ἀπὸ τὸ «βλέμμα» τοῦ γείτονα!
- Τότε ἡ φυλακὴ εἶχε ἐντελῶς ἄλλη λειτουργικότητα.
- Ὁ ἀρχαῖος ἐλληνικὸς Κόσμος δὲν εἶχε Εσχατολογία.

Βιβλιογραφία

Ἡ παρούσα Ἔργασία φιλοδοξεῖ νὰ συνάξει σε ἓνα σῶμα τὶς κυριότερες ἀρχαιολογικὲς κυρίως τῶν νεότερων Ἑλλήνων συγγραφέων, ὥστε νὰ ὁ ἐνδιαφερόμενος νὰ τὰ ἔχει ἀνά χεῖρας. Ἔτσι

παρακάτω ομαδοποιώ τα έργα ανά κλάδο, ώστε να επιτευχθεί και ο τελικός σκοπός συγγραφής, να έλθουν σε διάδραση μεταξύ τους.

I. Αρχαιολογία

- **Σ. Κουρσούμης** (Αρχαιολόγος), *Ο Απόστολος Παύλος στη Ρωμαϊκή Κόρινθο: Εθνικοί, Ιουδαίοι και Χριστιανοί στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία*. Αθήνα: Φοίνικα 2015.
- Εβραϊκές Επιγραφές στην Ελλάδα. Λίθινες Διαδρομές – Ιστορίες από Πέτρα. Εβραϊκό Μουσείο Μουσείο της Ελλάδος – Επιγραφικό Μουσείο. 16.05.2022 – 28.02. 2023 (Οι εβραϊκές Κοινότητες της Ελλάδας στο 1^ο αι. κε./μ.Χ. Μαρτυρίες από τις Πράξεις των Αποστόλων. 44-52).
- **Kouremenos. Anna**, (Edited 2022) *The Province of Achaea in the 2nd Century CE: The Past Present*. https://www.academia.edu/44043345/2022_The_Province_of_Achaea_in_the_2nd_Century_CE_The_Past_Present_Edited_by_Anna_Kouremenos
- **Sanders Guy D. R., Jennifer Palinkas, and Ioulia Tzonou-Herbst with James Herbs** *Ancient Corinth. Site Guide*. March 2018.

II. Παπυρολογία – Λεξικολογικά

- Arzt-Grabner Peter, Ruth E. Kritzer, Amphilochios Papathomas, Franz Winter: *1. Korinther*, Papyrologische Kommentare zum Neuen Testament 2. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 2006.
- Papathomas, Amphilochios, *Juristische Begriffe im ersten Korintherbrief des Paulus: Eine semantisch-lexikalische Untersuchung auf der Basis der zeitgenössischen griechischen Papyri*. Tyche Supplementband 7; Wien: Holzhausen, 2009.
- Αρχαία και μεσαιωνικά κείμενα σε παπύρους, όστρακα, πινακίδες και πρώιμες περγαμηνές (430/420 π.Χ– αρχές 9ου αι. μ.Χ.), Αθήνα 2019.
- (σε συνεργασία με τους Θ. Αντωνοπούλου – Β. Βερτουδάκης – Ν. Καναβού – Δ. Καραδήμας – Α. Καρβούνη – Γ. Κάρλα – Α. Κορολή – Β. Λεντάκης – Σ. Ματθαίος – Α. Μπάζου και με συμβολές της Μ. Θωμά και της Ε. Τσιτσιανοπούλου), *Μεταγενέστερη Ελληνική Γραμματεία*.

Αυτοκρατορικοί χρόνοι – Υστερη αρχαιότητα – Πρώιμο Βυζάντιο. Εισαγωγή – κείμενο – μετάφραση – σχόλια, Αθήνα 2019

- *Ελληνιστική Γραμματεία. Επιλογές Πεζογραφίας και Ποίησης. Εισαγωγή – Κείμενο – Μετάφραση – Σχόλια. 2024.*

III. Βιβλικοί ερμηνευτές με αρχαιολογικά ενδιαφέροντα

- **Ατματζίδης Χ.,** *Κριτικές Αναγνώσεις των Βιβλικών Κειμένων. Ερευνητικές Επισκέψεις σε βιβλικά Τοπία.* Θεσσαλονίκη: Πουρναράς 2010 (δύο τόμοι).
- **Γκουτσιούδης, Μ.** *Καινοδιαθηκικές Μελέτες με τη Συνδρομή της Αρχαιολογίας.* Θεσσαλονίκη: Μεθεξίς 2013.

- *Φύσις Θηρίων. Η χρήση της ζωικής ποικιλότητας στην Καινή Διαθήκη και στο περιβάλλον της. Θεσσαλονίκη: Μέθεξίς 2013 (ειδικότερα το Κεφάλαιο: Θεάματα και Θηρία. Η περίπτωση του Α' Κορινθίους 15:32).*

- **Fotopoulos, J.** *Τα Θυσιαστικά Δείπνα στη Ρωμαϊκή Κόρινθο. Μια κοινωνικο-ρητορική Ανάλυση του Α' Κορ. 8:1-11:1.* Μτφρ. Αθήνα: Πουρναράς 2006.

- Τροφή, Οίνος και Σεξουαλικές Σχέσεις. Η ελληνορωμαϊκή Παράθεση Δείπνου, όπως διαφαίνεται από τις Οδηγίες του Παύλου σχετικά με τα Ειδωλόθυτα. (1 Κορ. 8, 1 – 11,1) ΔΒΜ (Δελτίο Βιβλικών Μελετών). 23 (2005) 53-75 Μτφρ. Μ. Γκουτσιούδης
<https://moschosgoutzioudis.weebly.com/alpharhothetarhoalpha.html>

IV. Βεβλική έρευνα

- Αγουρίδη, Σ., *Αποστόλου Παύλου, Πρώτη προς Κορινθίους Επιστολή,* Πουρναράς: Θεσσαλονίκη 1982.
- Caragounis, Chrys C. *The Development of Greek and the New Testament. Morphology, Syntax, Phonology, and Textual Transmission* (WUNT 167) Tübingen 2004, 293-299. Βλ. και ελληνιστί το άρθρο <https://chrys-caragounis.com/My New WEBSITE/PDF Folders/Research.New/Studies.New/Did Paul encourage slavery%3F.pdf>

- Πασσάκος, Δημήτριος Κ., *Ευχαριστία και Ιεραποστολή*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 1997³⁹².
- Χόφιους, Ο., *Η Αλήθεια του Ευαγγελίου. Συναγωγή καινοδιαθηκικών Μελετών*. Αθήνα: Άρτος Ζωής 2012 (Επιμ. Καρακόλης Χρ. κ.ά).

Για τον Παύλο βοηθητικές είναι οι ανοικτές εκδόσεις του Τμήματός Κοινωνικής Θεολογίας και Θρησκευολογίας³⁹³ στο <https://www.soctheol.uoa.gr/eventgate/openaccess/> και ιδίως:

1. Σ. Δεσπότης – Α. Κονταλή, (επιμ.), *Ο Απόστολος Παύλος. 1950 έτη από το Μαρτύριό του. Πρακτικά Συνεδρίου Ιεράς Μητροπόλεως Ηλείας και Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας ΕΚΠΑ (Πύργος και Αμαλιάδα, Φεβρουάριος 2017)*. Αθήνα 2019 (ελεύθερο στο: <http://www.soctheol.uoa.gr/publishing.html>)
2. Σ. Δεσπότης – Κ. Κεφαλέα (επιμ.), *Συζητώντας με τον Απόστολο των Εθνών Παύλο και τον René Girard* Athens: Department of Social Theology and the Study of Religions 2019. (ελεύθερο στο: <https://www.soctheol.uoa.gr/eventgate/openaccess/>)

---

³⁹² Δημητρίου Πασσάκου, Το κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο και η κοινωνική διδασκαλία των πρωτοχριστιανικών κοινοτήτων Δελτίο Βιβλικών Μελετών 28 (2009) 73-91

³⁹³ Πρβλ. την αφιέρωση στο Τμήμα του Τόμου M. Wolter, *Der Brief an die Römer. Teilband 2: Röm. 9-16*. [EKK: Evangelisch – Katholischer Kommentar zum Neuen Testament]. Patmos Verlag 2019. και στη Σχολή Α. Despotis, *Orthodox Interpretation of Paul and the Debate between Old and New Perspectives on Paul*, Tübingen: Mohr Siebeck 2017

ISSN 2945-0683